

HISTORISCHE BOERENERVEN IN HIERDEN

INSPIRATIEGIDS VOOR ONTWIKKELING EN BEHOUD VAN HIERDENSE BOERENERVEN

GEMEENTE HARDERWIJK
DECEMBER 2021

Voorwoord

“Een historische verantwoord boerenerf kenmerkt zich doordat het landschapstype, boerderij en erf elementen op de juiste positie aanwezig zijn”.

Voor u ligt een visie die als doel heeft om de prachtige boererven, die Hierden rijk, is te behouden voor de toekomst. Als zin klinkt dat eenvoudig maar de praktijk is nog zoveel mooier. Vanuit de Hierdense samenleving is dit idee gekomen om niet alleen de boerderijen, maar ook het landschap daaromheen te bewaren voor de toekomst. Boerderijen zijn van oudsher namelijk niet enkele gebouwen, maar veel meer vertellen zij een verhaal over het gebied, over de bewoners, of het boerenleven en over de gebruiken van het gebied.

Tijdens mijn bezoek aan de boerderij van Jaap van de Poppe en zijn zus Brandina van de Poppe werd mij precies duidelijk wat de kwaliteit van de historische boerenerven is. Ik kreeg een prachtig inkijk in hun kennis van de gebiedskenmerkende bomen en planten, de oude gebruiken en de mooie benamingen. Bevlogen mensen met zoveel kennis die gelukkig nog verwerkt is in deze visie. Met het overlijden van Jaap en zijn zus is veel weggevallen. Een twee-eenheid waarbij Jaap de bouwer en technicus was en Brandina, altijd op de achtergrond, zijn onmisbare stimulator en steun bleek te zijn. Een groot verlies.

Het bezoek maakte ook veel duidelijk over wat er nodig is om in deze tijd een historisch boerenerf te onderhouden. Daar gaat veel werk en geld in zitten en dat vraagt ook ondersteuning van de gemeenschap. Niet enkel in geld, maar vooral ook in het helpen bij woonmogelijkheden en landschapsinrichting om zo ook kansen te creëren voor eigenaren.

Mijn kennismaking met Jaap en Brandina en hun boerenerf heeft mij laten zien wat een kwaliteit er ligt in het verleden en hoe wij er van kunnen leren om zo Hierden ook historisch te bewaren.

Mijn gedachten gaan terug naar Jaap en zijn zus voor alle inzet maar wil hierbij ook de andere leden van de werkgroep, onder aanvoering van Dirk Schuurkamp, bedanken voor hun inzet om tot hier te komen. Mijn dank gaat ook uit naar Jan van Panhuis, die samen met Jaap de initiatiefnemer was.

Jeroen de Jong
Wethouder gemeente Harderwijk

Inhoud

Gedicht	3
Inhoud	4
Vooraf	5
INTERVIEW met Jaap van de Poppe en Jan van Panhuis	6
01 HET VERHAAL EN HET ONTSTAAN VAN HIERDEN	9
1. Het ontstaan van Hierden	10
2. Hoe de wegen in Hierden zijn ontstaan	12
3. De landschappen van Hierden	15
	16
INTERVIEW met Walter en Ans Roelofzen	19
02 DE KENMERKEN VAN DE BOERENERVEN VAN HIERDEN	
1. Erven in het landschap	22
2. Erfstructuur	24
3. Bebouwing	26
4. Erfinrichting	28
INTERVIEW met Dirk Schuurkamp	30
UITGELICHT De Essenburgh	32
UITGELICHT De roze boerderijen van Hierden	34
UITGELICHT Historische boerderij interieurs	35
03 BOERENERVEN IN ONTWIKKELING	37
Vooraf	38
Ontwerprichtlijnen	39
Stappenplan	41
1. Erven in het landschap	42
2. Erfstructuur	44
3. Bebouwing	46
4. Erfinrichting	60
BRONNEN	62
COLOFON	63

Vooraf

Welkom in Hierden!

Hoe houden we Hierden ook in de toekomst levendig, met oog voor het bijzondere agrarische karakter van het dorp? Dat is het thema van deze inspiratiegids.

Steeds meer boerderijen in Hierden verdwijnen, of worden onherkenbaar door verbouwingen of veranderingen. Door de grote ontwikkelingen op het platteland van circa de laatste 75 jaar hebben veel oude boerenerven ingrijpende veranderingen ondergaan. Deze ontwikkeling zal zich de komende jaren doorzetten.

Dit komt onder meer door ontwikkelingen in de landbouw, verstedelijking en veranderende woonwensen. Hiermee staat de oorspronkelijke agrarische identiteit van Hierden onder druk.

Tegelijkertijd willen jongere Hierdenaren graag in het dorp blijven, maar zij kunnen er geen betaalbare woning vinden. Ook is behoefte aan meer kleinschalige bedrijvigheid en toerisme. De boerenerven bieden hiervoor volop kansen!

Hoe kunnen wij historische en karakteristieke boerenerven met oog voor hun kwaliteit en geschiedenis zó ontwikkelen dat Hierden ook in de toekomst dat mooie herkenbare agrarische dorp blijft? Wie die vraag wil beantwoorden, vindt in deze gids informatie en inspiratie.

Inspiratiegids: drie delen

Deel 1 gaat over het verhaal en ontstaan van Hierden. Hoe is het dorp ontstaan en welke landschappen kom je er tegen?

Deel 2 beschrijft de kenmerken van de boerenerven van Hierden en wat ze zo bijzonder maakt.

Deel 3 biedt ideeën om de Hierdense boerenerven met oog voor kwaliteit te ontwikkelen.

In het deel Uitgelicht worden een aantal bijzondere Hierdense kenmerken extra belicht. Ook komen in drie interviews bewoners van historische Hierdense erven aan het woord.

Inwoners aan het woord

In deze inspiratiegids vertellen Hierdenaren zelf wat hun dorp en erven zo bijzonder maakt en hoe zij de karakteristieke kenmerken van hun boerderij, erf en dorp proberen te behouden.

Bewoners van Hierden hebben input geleverd voor deze inspiratiegids. Tijdens een aantal bijeenkomsten hebben zij verteld wat hun dorp zo typisch 'Hierden' maakt, wat hun wensen zijn voor wonen en werken en welke knelpunten en kansen zij zien voor de toekomst. Verder zijn bestaande (beleids)documenten en resultaten van veldwerk in Hierden meegenomen in deze gids. Ook is gekeken naar 'voorbeelderven' die interessant kunnen zijn voor het dorp.

INTERVIEW

Herinneringen ophalen over het Hierden van toen

Jan van Panhuis is geboren en getogen in Hierden. Al woont hij nu in Harderwijk, nog altijd “moet” hij regelmatig terug naar Hierden om er even rond te wandelen of te rijden.

Dan gaan zijn gedachten terug naar vroeger, bijvoorbeeld naar toen hij de krant rondbracht en zo zo’n beetje alle Hierdenaren leerde kennen. “Om het geld voor de krant te innen, moest ik naar binnen. Dan krijg je wel een inkijkje in ieders lief en leed.”

Bij Jaap van de Poppe thuis zat Jan vroeger ‘s avonds vaak een potje te dammen. “Als Jaap zijn opa dan binnenkwam, in klederdracht, nou, dan was je wel even stil hoor. Wat zou de herenboer gaan vertellen?”

Nog steeds spreken Jan en Jaap elkaar regelmatig, om oude herinneringen op te halen én vooral ook om over de toekomst te spreken. Samen zetten zij zich in voor een nieuwe toekomst voor historische boerenerven in Hierden. Door erven nieuwe functies te geven, ontstaat hopelijk meer levendigheid in het dorp. Zoals erven vroeger veel bezoek kregen – van de melkboer tot klompenverkopers – zo zien Jan en Jaap nu kleinschalige bedrijvigheid ‘nieuwe stijl’ voor zich. Denk aan (recreatie)ondernemers, hobbyboeren, zorgvoorzieningen of meerdere gezinnen die een erf willen delen. Daarbij is het belangrijk dat mooie boerderijen en erven vooral behouden blijven, want voor je het weet staan de shovels op de stoep als een boer zijn bezit verkoopt aan mensen die liever een nieuwe woning bouwen. Nieuwbouw kan wel, maar dan in historische stijl en passend in en op het erf, vinden Jan en Jaap. Dat heeft ook de voorkeur van Hierdenaren zelf, zo bleek uit diverse inloopavonden.

Welkom in het bakhuis

In het bakhuis op Erf Kortenbroek – gebouwd in 1815 en door de overgrootvader van Jaap in 1924 gekocht van toenmalig landgoed Essenburgh – is het lekker warm. De krentenwegge en koffie staan klaar. “Vroeger leefden de boer en boerin hier van 1 april tot 1 november”, vertelt Jaap, “in die periode waren ze zo druk op het land dat er geen tijd was om de grote boerderij schoon te houden. Het was even snel iets eten en hup, het land weer op.”

Tegenwoordig wordt hier veel gebrainstormd door Jaap en Jan: hoe houden zij hun geliefde Hierden leefbaar en blijft waardevolle cultuurhistorie bewaard? Jan kreeg als SGP-raadslid in elk geval alle handen in de raad op elkaar voor onderzoek naar hedendaagse verdienmodellen voor behoud en ontwikkeling van historische boerenerven. Hij doet zijn best om dit thema ook onderdeel te maken van het gemeentelijk beleid, van woonvisie tot Omgevingswet.

Een open monument

Tijdens de afgelopen Monumentendag, hadden Jaap en zijn zus – met wie hij de boerderij deelt – het erf vol bezoekers. Die wilden allemaal wel even kijken in de ‘mooie kamer’ met het kabinet, de keuken in oude stijl, of het washok met oude stookketel waar ook groenten werden ingemaakt. Alles is nog in oorspronkelijke staat.

Ook de oude deel is nog helemaal origineel, tot en met het bijzondere schijf- en penslot waarmee de staldeuren werden afgesloten. Hier vind je de bedstee ‘op stal’ waar de knecht vroeger sliep, lekker warm dicht bij het vee. De klompen staan erbij, op het nachtkastje alles voor de scheerbeurt ‘s ochtends vroeg. Het tasje dat meeding het land op, hangt er nog. Je stelt je meteen voor hoe hier de koeien en paarden vroeger stonden.

Ook de verhalen bewaren

Niet alleen wat zichtbaar is, is belangrijk. Ook de vroegere gebruiken en verhalen moeten gekoesterd worden. Neem alleen al de gewoonten bij bruiloften en begrafenissen, waarbij de burens elkaar voorthielpen. “Was er op een erf iemand overleden, dan stond de kist op een vaste plek op de Heerd”, illustreert Jaap. “Er ging een doek over de spiegel en de luiken gingen voor de vensters.”

Niet dat alles terug moet naar zoals het was. Zeker niet, onderstrepen Jan en Jaap. Je moet mee met je tijd, dus kom maar op met nieuwe invulling en ontwikkeling van de boerenerven. Maar de verhalen van toen kunnen de nieuwe bewoners van historische boerenerven misschien wel op weg helpen om hun plek op het platteland te vinden. Of, zoals Jaap, lachend zegt: “Misschien moet iemand ze vertellen dat een paar klompen voor buiten op het erf best handig is.”

A photograph of a traditional Dutch brick house with a thatched roof and a garden. The house is made of red brick and has several windows with black shutters. A large, leafy tree is in the foreground on the left, and a gravel path leads to the house. The garden is well-maintained with hedges and various plants. The sky is overcast.

01

Het verhaal en het ontstaan van Hierden

Het verhaal en ontstaan van Hierden

1 Het ontstaan van Hierden

‘Een harde, stevige ondergrond’. Dat zegt het plaatsnamenboek over de betekenis van Hierden. Het dorp – ten noorden van de stad Harderwijk – ligt in de overgangszone van de Zuiderzeekust, naar de hoger liggende stuwwallen van de Veluwe. Wat is het historische verhaal van Hierden en het omliggende landschap?

Van de eerste bewoners tot de bouw van de kerk

In de Oost-Nederlandse zandgebieden wordt al ver voor de jaartelling gewoond. In de steentijd ruilen mensen hun zwervende jagersbestaan hier in voor een meer permanente woonplaats. Is de grond uitgeput, dan trekken mensen verder, op zoek naar een nieuwe vestigingsplaats. Rond 1200 vestigen mensen zich blijvend in de overgang van hogere naar lagere gronden. Eerste bewoners van Hierden wonen dan op de heidevelden, het Hierderveld of het Beekhuizer Zand.

Ontstaan van enken en mheenden

Het Hierderveld grenst aan natte gebieden langs de Zuiderzee. Bewoners leggen akkers aan tussen de heidevelden op de zandgronden en het lager gelegen kustgebied. Doordat zij hun akkers steeds ophogen met plaggen uit het heidegebied en met mest uit de potstallen, ontstaan in de loop der tijd enken (zie tekening blz. 11). Die lopen parallel aan de kustlijn. Hoger op de stuwwal groeit loofbos. Vanaf de enken drijven mensen hun vee richting weide en hooilanden. Op de lage, begaanbare delen langs de kust graast het vee. De laagste en drassige gebieden zijn gemeenschappelijk hooiland: de mheenden. Eigenaren van bouwlanden op de enken verenigen zich in de middeleeuwen in markegenootschappen en zij maken samen gebruik van de mheenden.

Grootgrondbezitter St. Marie en belangrijke hoven

Het Utrechtse kapittel van St. Marie is in de middeleeuwen een belangrijk grootgrondbezitter. Het heeft een centraal hof in Harderwijk: Zelhorst. Boeren in de omgeving leveren verplicht hun rogge en andere goederen aan het kapittel, zoals bijvoorbeeld Hof ter Brake doet.

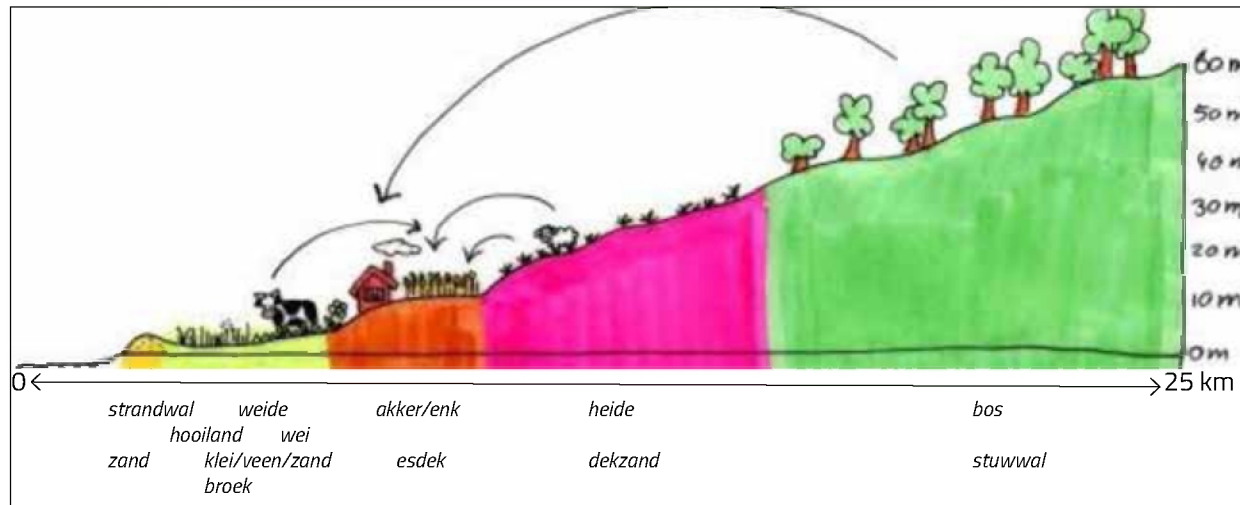
Een ander belangrijk hof is het Grevenhof, eigendom van de Graaf van Gelre, dat ook afdraagt aan Zelhorst maar ook zelf goederen int bij andere boeren. De graaf laat de Ruimels en de Varen ontginnen, wat in de veertiende eeuw zorgt voor een strokenverkaveling. De middeleeuwse hoven waarvan we de ligging kennen, bevinden zich allemaal ten zuiden van het huidige Hierden.

Hierden krijgt zijn vorm: 1500-1700

Doordat de heidevelden zo intensief zijn afgeplagd, ontstaan zandverstuivingen. Het gaat goed met de economie en Harderwijkse stadslanderijen worden verpacht. Mensen gaan aan de noordkant van de enken wonen, op de overgang naar het laagland. Hier heet het de ‘Hierderbrinken’ en er wonen in de vijftiende en zestiende eeuw vooral pachters van kleine hofsteden.

In de tijd erna neemt de invloed van de hoven en het hofstelsel af. Dan kunnen kleine boeren landerijen in erfpacht krijgen van de stad Harderwijk, die dan al langere tijd eigenaar is van de landerijen. Nu krijgt het buurtschap Hierden steeds meer de vorm zoals we die nu nog kennen. Eén van de belangrijkste mijlpalen is de bouw van een kerk, op de plek van de huidige kerk.

Het verhaal en ontstaan van Hierden

Het potstalsysteem

Boerderij Oud Grevenhof in 1972

HIERDEN, Ned. Herv. Kerk met Pastorie
Kerk Hierden in de jaren 60

Het verhaal en ontstaan van Hierden

Bouw van de huidige kerk

Met de Franse revolutie in 1795 begint de moderne tijd en in 1815 ontstaat het Koninkrijk der Nederlanden. Een turbulente tijd met veel armoede. Daar heeft ook Hierden mee te maken. Het buurtschap strijdt bovendien voor onafhankelijkheid van de stad Harderwijk. In 1810 lukt dat op kerkelijk gebied.

Halverwege de negentiende eeuw is uitbreiding van de kerk nodig en in 1851 wordt de nieuwe, huidige kerk gebouwd. Jonkheer S.J. Sandberg van landgoed De Essenburgh, springt financieel bij.

2 Hoe de wegen in Hierden zijn ontstaan

De namen van de wegen in Hierden illustreren de verplaatsing van Hierden van zuid naar noord. Wat vertellen de wegen ons nog meer? Wanneer – en hoe – zijn ze ontstaan?

De oudste beschreven wegen verwijzen naar de hoven en 'kampen' ten zuiden van het huidige Hierden: de **Grevenhofsweg** en de **Hagenweg** (vernoemd naar de Hagenskamp). Net als de **Beekhuizerweg** en de **Oostermheenweg** worden deze wegen al in de vijftiende eeuw genoemd. Met uitzondering van de Oostermheenweg die de enken en het laagland verbond, zijn de oude wegen in het zandgebied herkenbaar aan hun kronkelige karakter.

Namen van wegen in het centrum van het tegenwoordige Hierden, zien we voor het eerst in de zeventiende eeuw. Denk aan de **Wouterkampen** en de **Wijtgraaf**.

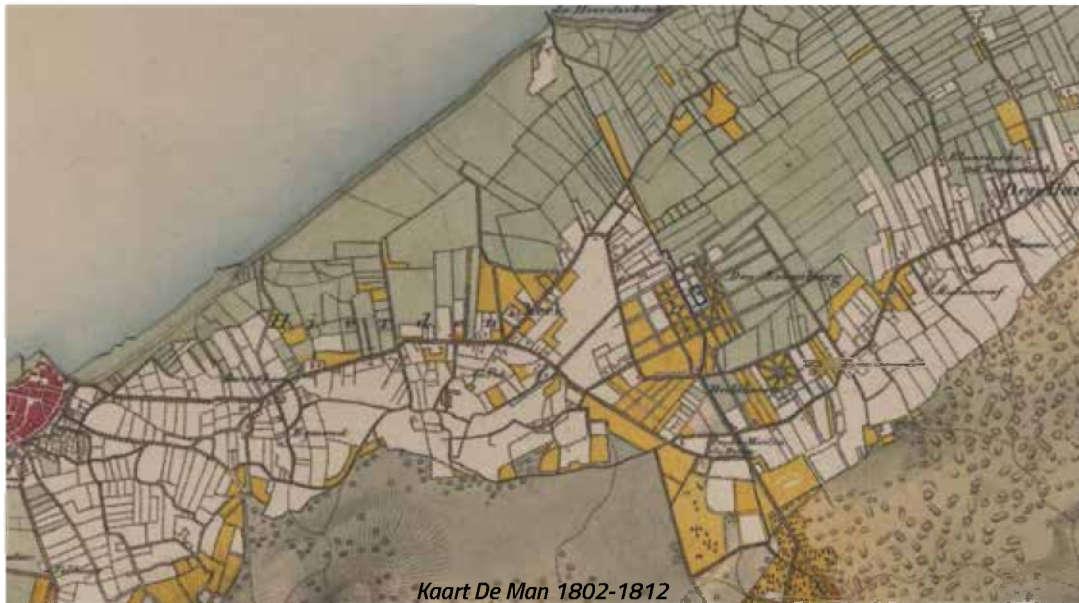
Op de eerste betrouwbare kaarten van Hierden uit de negentiende eeuw staat ook de dominante verbindingsweg van oost naar west. Die ligt op de overgang van een grillig wegenpatroon in het zuiden en rechte wegen in het noorden en oosten.

De rechte wegen zijn de verbindingswegen vanaf de enken naar de natte hooi- en weilanden aan de kust. Het grillige wegenpatroon loopt juist over het oude landschap van de enken, organisch gegroeid als verbinding tussen nederzettingen.

In 1830 is de **Zuiderzeestraatweg** aangelegd (en in 1930 aangepast), het is de voorloper van de A28. Notabelen in de regio financierden de aanleg. De weg volgt soms oude wegen en gaat soms dwars door oude structuren heen, om zo een dorp of landgoed te ontsluiten zoals bij Hierden en bij het landgoed De Essenburgh.

De aanleg van de Zuiderzeestraat is bepalend voor het uiterlijk van Hierden zoals we dat nu nog kennen. Die zorgt voor een opvallend lint met vooral negentiende-eeuwse bebouwing. In de jaren tachtig van de twintigste eeuw zijn wijken aangelegd met een nieuw stratenpatroon.

Het verhaal en ontstaan van Hierden

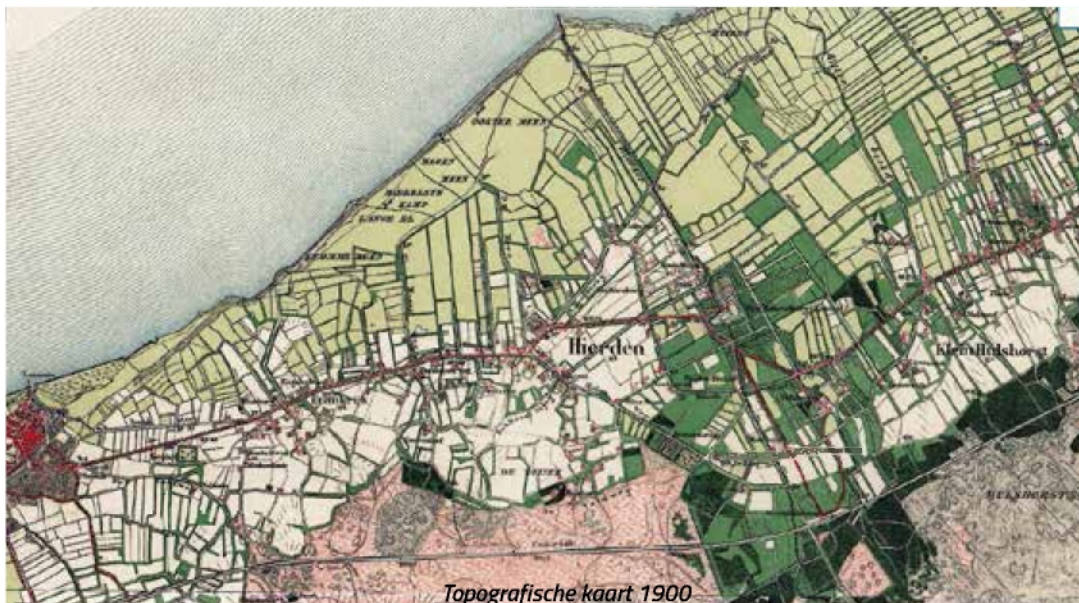
Kaart De Man 1802 - 1812

Op deze kaart is de huidige wegenstructuur goed herkenbaar. Kijk bijvoorbeeld naar de Molenweg, de Grevenhofsweg, de Lageweg en Wijtgraaf. De Zuiderzeestraatweg is nog niet aangelegd.

In het oosten zie je de Hierdense beek en het landgoed De Essenburgh – herkenbaar aan de barokke en geometrische aanleg van de omliggende tuinen en gronden.

Op deze kaart zijn landschap en het agrarisch gebruik goed herkenbaar: weide en hooilanden langs de lage kust en de hogere akkers en enken (wit op de kaart) op de overgang naar de Veluwe ('woeste' heidegrond).

De bossen zijn geel op de kaart. En in het westen ligt Harderwijk, herkenbaar als de oude stad binnen de vestigingsmuren aan de Zuiderzee.

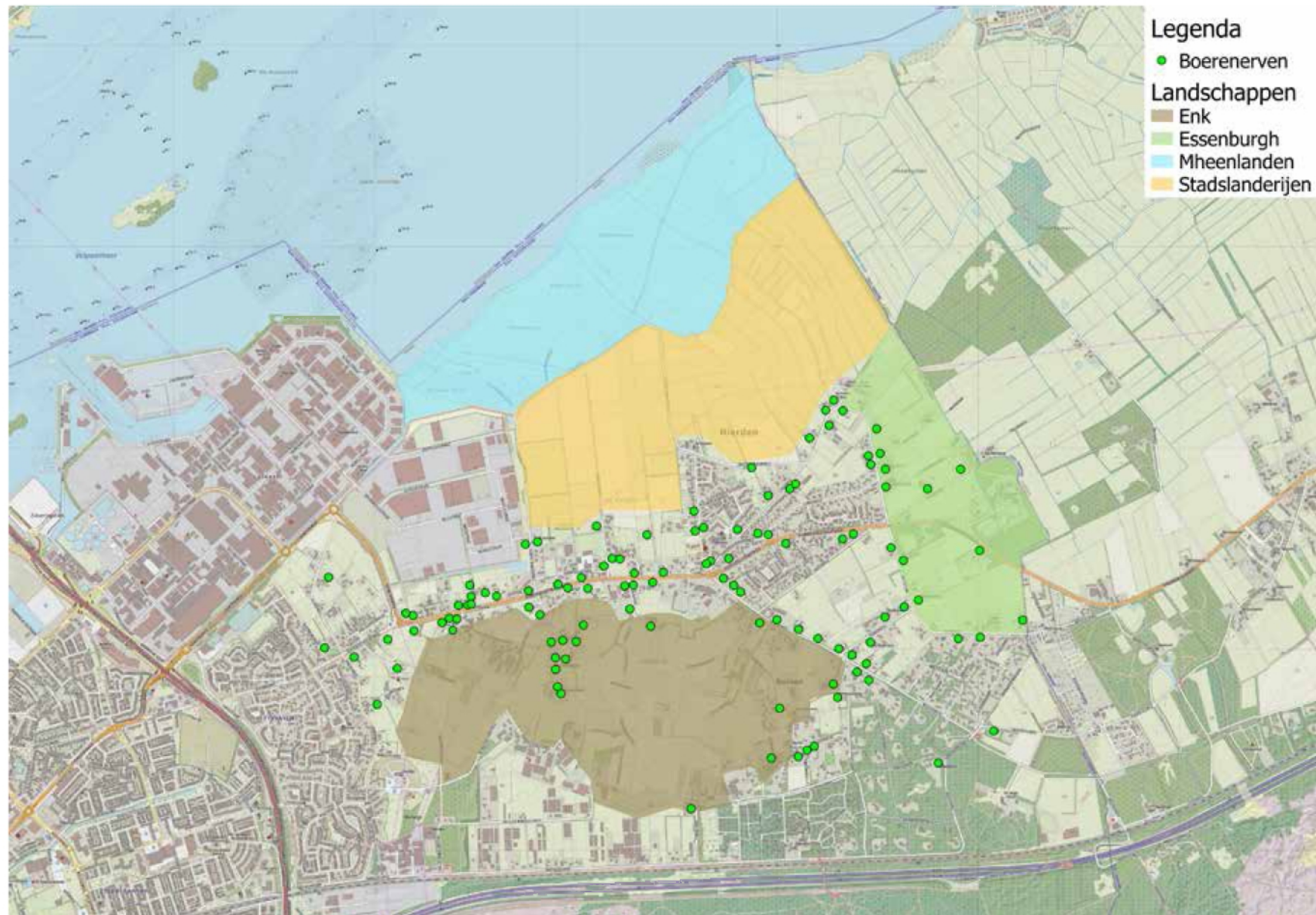

Topografische kaart 1900

Honderd jaar na Kaart De Man zijn de landschapsstructuren nog goed zichtbaar: de hooi- en weilanden langs de kust, de enken op de overgang en de Veluwe met heide in het zuiden.

De Zuiderzeestraatweg is nu aangelegd en volgt grotendeels oude wegen. Ter hoogte van De Essenburgh buigt de weg af naar het dorp Hierden. Rond het landgoed heeft de weg dan een meer landschappelijke en organische stijl, met ronde vormen.

Het verhaal en ontstaan van Hierden

Kaart van Hierden met de verschillende landschappen en de globale ligging en verspreiding van de boerenerven.

Het verhaal en ontstaan van Hierden

3 De landschappen van Hierden

Hierden ligt tussen de voormalige Zuiderzeekust en de stuwwallen van de Veluwe, in een overgangszone van het lage natte kustgebied met strandwallen, klei en veen naar het hoger gelegen zandgebied. Het huidige landschap is het resultaat van eeuwenlange invloed van de mens. Wat zien we terug?

De onregelmatig verkavelde **Hierdense Enk** bestaat uit de oude bouwlanden van het dorp met oude erven aan de randen. Het is een vrij open landschap, met bebouwing en beplanting langs de randen. Vroeger zag je hier veel akkerbouw, nu juist weiland. De openheid van dit landschap staat onder druk door kleinschalige en grootschalige bebouwing, de ontwikkeling van de boomkwekerij en moestuinen. De robuuste groene (bos)rand met groene erven die enken van oudsher afbakenen, is deels nog herkenbaar.

Het **landgoederenlandschap** rond De Essenburgh is van oudsher bomenrijk en waterrijk, met de Hierdense beek als belangrijk element. Door de jaren heen is helaas veel bos verdwenen, waardoor de erven die in dit gebied liggen minder verwantschap hebben met het landschap. Juist daarom is het belangrijk om de oude landschappelijke structuur van bospercelen met aangrenzende lineaire beplanting weer te versterken.

De regelmatig verkavelde **Stadslanderijen** vind je ten noorden en oosten van Hierden, de Zuiderzeestraatweg en de Molenweg. Dit is de overgangszone tussen de hoger gelegen enken en de lager gelegen natte Mheenlanden en Hierdense beek.

Vroeger maakten de vele houtwallen op de kavelgrenzen dit tot een karakteristiek gebied. De erven aan de rand van de open Mheenlanden hebben een rijke erfbeplanting. Samen met de beplanting van de wegen waaraan ze liggen, zorgen zij voor een groene uitstraling van de rand van de Stadslanderijen.

De vroegere gezamenlijke hooi- en weilanden zijn open en weids en nauwelijks bebouwd en om die reden heel waardevol. Hier zijn nauwelijks erven te vinden zijn, daarom komen de mooie **Mheenlanden** in deze inspiratiegids verder niet aan bod.

De kustzone was in de vroege middeleeuwen bewoont, landbouwers boerden op het vruchtbare veen. Door oxidatie en ontwatering werd het gebied kwetsbaar voor de invloed van de Zuiderzee. Het veen verween en de de boeren verplaatsten zich naar de hogere en veilige delen op het zand. Het gebied maakt nu onderdeel uit van de Mheenlanden.

'Langs de stranden der Zuiderzee heeft men uitmuntende uiterwaarden en misschien groeit nergens overvloediger en gezonder gras en klaver. In de nabijheid van Harderwijk en Elburg zouden nog door bekribbing en indijking aanzienlijke uiterwaarden aan te winnen zijn. Van den veldkant moet meestal de boer zich van hooi aan de zee gaan voorzien, wat gewist een groot ongerief voor hem is.'

Halverwege de negentiende eeuw beschrijft B.W.A.E. Sloet-tot- Oldhuis in 1853 over 'den toestand der geringe plattelandsbevolking op de Veluwe langs de Zuiderzee' de omgeving van Hierden. Het landschap wordt dan gebruikt voor veevoer: hooi, gras en klaver.

INTERVIEW

Metamorfose met gevoel voor historie van het erf

Wie het erf van Walter en Ans Roelofzen op komt, proeft hun liefde voor het buitenleven. Hun verbouwde boerderij – een rijksmonument – is omringd door een erf met veel groen, hagen, een royale moestuin, een kruidentuin en fruitbomen. 's Zomers is het prima vertoeven onder de veranda. Deze herfst staan daar kisten met appeltjes klaar om verwerkt te worden, een plaatje.

Toen Walter en Ans het pand kochten in 1987, zag het er héél anders uit. Oude polaroids tonen een 'strak' erf met hoge dennen en een kale boerderij, zonder bijvoorbeeld de luiken die nu weer in volle glorie naast de ramen hangen. Binnen waren de karakteristieke oude balken verdwenen onder zachtboardbetimmering.

"We moesten er echt doorheen kijken", weet Ans nog goed. Walter werkte in die tijd in Soest en Ans was veel te vinden op de manege in Den Ham, waar zij opgroeide. "We hebben de passer erbij gepakt om precies tussen Soest en Den Ham in te gaan wonen. We wilden graag een vrijstaand huis, liefst met ruimte voor paarden."

Verbouwen in stijl

Die paarden kwamen er – net als twee honden trouwens – nadat Walter en Ans in 1995 grond kochten van hun buurman. Oude, vervallen varkensschuurtjes maakten toen plaats voor een paardenstal, maar vóór die tijd had de rest van het erf al een metamorfose ondergaan en was de boerderij verbouwd.

"We hebben geprobeerd om dit in stijl te doen, rekening houdend met de historie en het karakter van het pand en het erf", vertelt Walter. "Wat mij betreft heeft een monument vooral z'n waarde als ook de omgeving klopt." Hun buurman deelt veel kennis met zijn nieuwe burens. "Hij is in Hierden geboren en kent de historie van ons huis goed", vertelt Ans. "Ik krijg ook snoeitips van hem", vult Walter aan. Ook maakten Walter en Ans gebruik van de kennis van de plaatselijke timmerman, die met veel gevoel voor de 'oude stijl' nieuwe ramen maakte.

"Het was in het begin soms afzien", kijkt Walter terug. "Zo bevroor de badkamer in de eerste jaren regelmatig en was de boerderij een tochtbol." Tegenwoordig woont het een stuk comfortabeler, dankzij een gezellige kachel en veel aangebrachte isolatie.

Nooit klaar op het erf

En: hoe was het om als 'buitenstaanders' in Hierden te komen wonen? "Dit is een hechte gemeenschap", vertelt Ans. "Door onze drie kinderen kwamen we via school en sportverenigingen wel in contact met mensen. Ons bevalt het prima zo."

Al zijn Walter en Ans al jaren uitgebouwd, klaar ben je met zo'n erf nooit. Alleen de tuin al vraagt veel onderhoud. "Het is een manier van leven die je aan moet spreken", vindt Walter. "Wij waarderen het en vinden dat we geluk hebben gehad met deze plek."

02

De kenmerken van de boerenerven van Hierden

De kenmerken van de boerenerven van Hierden

Boerenerven horen bij Hierden. Generaties Hierdenaren zijn opgegroeid op de boerderij en bouwden een bestaan op in de landbouw. De laatste decennia is het aantal boerenbedrijven verminderd. Boerderijen kregen andere bestemmingen en werden woonhuizen, soms met kantoor of andere bedrijvigheid aan huis. Soms ook, werd een boerderij gesloopt en vervangen door een nieuw woonhuis. Zo veranderde het karakter van Hierden. Om de eigenheid die er nog is te behouden, is kennis nodig van boerenerven.

Wat maakt die nu 'typisch Hierdens'?

De kenmerken van de boerenerven van Hierden

In het kort: kenmerken van Hierdense boerenerven

1 Erven in het landschap

Elke landschap kent van oudsher een eigen 'logische' plek voor de erven, gebaseerd op waar je het beste woont, de bewerkbaarheid van de grond en de nabijheid van water.

In Hierden liggen erven vooral op de overgang van laag naar hoog, tussen de akkers en de weilanden in.

2 Erfstructuur

Een erf is een geheel (ook wel ensemble genoemd) van bebouwing, erfbeplanting en andere elementen, in een bepaalde ordening, zoals veel boerderijen in Hierden 'voor' en 'achter' kennen. **In Hierden staat de boerderij centraal op het erf, vaak met een bakhuis bij het voorhuis.**

3 Bebouwing

Hierden heeft veel hallenhuisboerderijen, met het woon- en bedrijfsdeel in één hoofdgebouw en allerlei bijgebouwen op het erf. Vaak is er een bakhuis, een hooiberg, een wagen- of veldschuur, een kippenschuur en soms ook een varkensschuur.

4 Erfinrichting

De erfinrichting heeft een aantal vaste kenmerken. **Bij het voorhuis ligt het hof, een siertuin of moestuin en een boomgaard, omgeven met een (doorn)haag met soms een haagpoort.** Er komen verschillende soorten verharding voor. Afhankelijk van het landschap waarin het erf staat, zie je elementen zoals hakhoutbosjes en bomenrijen als windsingels of veekering.

Op de volgende pagina's volgt een verdere uitwerking.

De kenmerken van de boerenerven van Hierden

1 Erven in het landschap

Waar vind je de erven?

In Hierden vind je boerenerven vooral tussen de akkers en de weilanden, op de overgang van 'laag' naar 'hoog'.

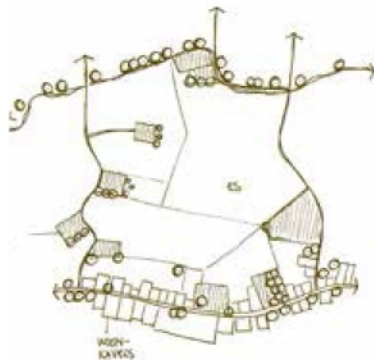
De oudste erven van Hierden liggen aan de zuidkant van de Zuiderzeestraatweg, aan de rand van de enk en aan de oude wegen daaromheen, zoals de Molenweg en de Grevenshofweg. De enk was als akker een belangrijk onderdeel van de agrarische bedrijfsvoering en werd om die reden niet bebouwd.

Op een aantal oude erven ligt de boerderij met het achterhuis richting de weg, omdat boerderij en schuren zo makkelijk bereikbaar waren vanaf de weg, de akkers en de weilanden. Ook in het landgoederenlandschap ligt nog een aantal oude erven die ooit hoorden bij landgoed De Essenburgh.

Jongere erven vind je vooral langs de Zuiderzeestraatweg, in Ruimels en Varen. De Mheenlanden zijn vrijwel niet bebouwd – hier was het te nat om te wonen.

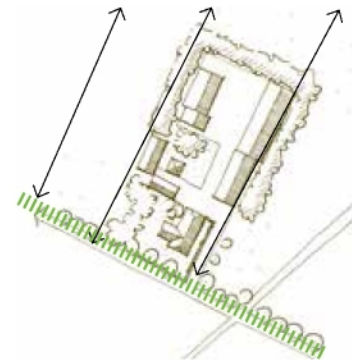
Hoe liggen erven in de Hierdense landschappen?

In het **enkenlandschap** liggen erven als een krans aan de rand van de enk en vormen van iets verder weg gezien een groene, robuuste rand met de erfbeplanting en daken van de boerderijen. Inpassing van bedrijven en bebouwing aan de rand van de enk is een aandachtspunt.

Het landschap rond **Essenburgh** kent rechte lijnen en was oorspronkelijk kleinschaliger dan nu. Veel houtwallen, bomenrijen en laanstructuren zijn verdwenen. De erven liggen daardoor wat los in het landschap en aan de weg. Gebouwen volgen de richting van de verkaveling. Op de erven zelf vond/vind je vaak boomgaarden.

Erven in de **Stadslanderijen** – met strokenverkaveling met lange smalle kavels en houtsingels van elzen – liggen in linten langs de weg – een mooi voorbeeld is de Zuiderzeestraatweg. De erven zijn een groen contrast ten opzichte van de open Mheenlanden.

De kenmerken van de boerenerven van Hierden

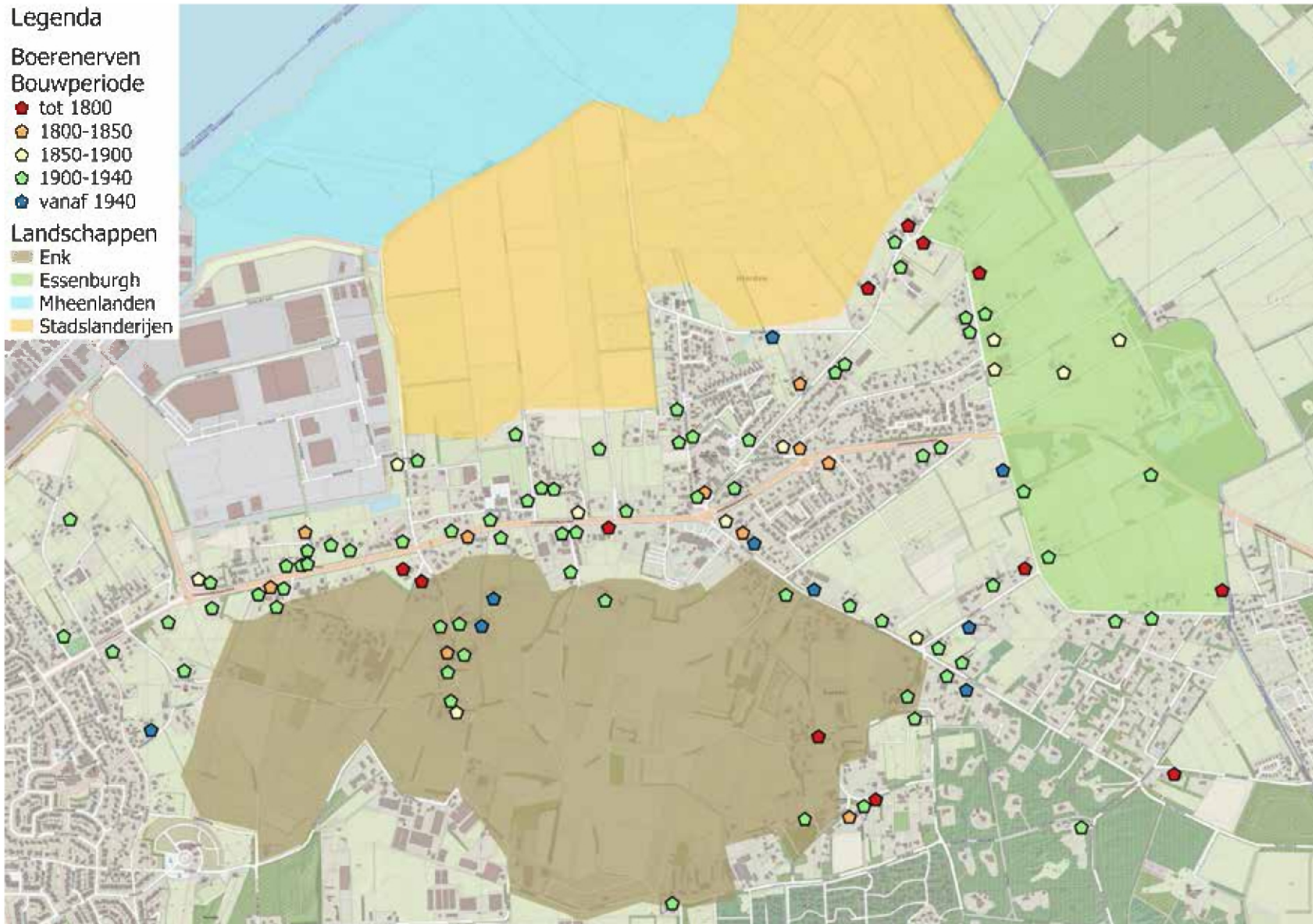
Legenda

Boerenerven Bouwperiode

- tot 1800
- 1800-1850
- 1850-1900
- 1900-1940
- vanaf 1940

Landschappen

- Enk
- Essenburgh
- Mheenlanden
- Stadslanderijen

Kaart van Hierden met de verschillende landschappen en de globale bouwperiodes van de boerenerven.

De kenmerken van de boerenerven van Hierden

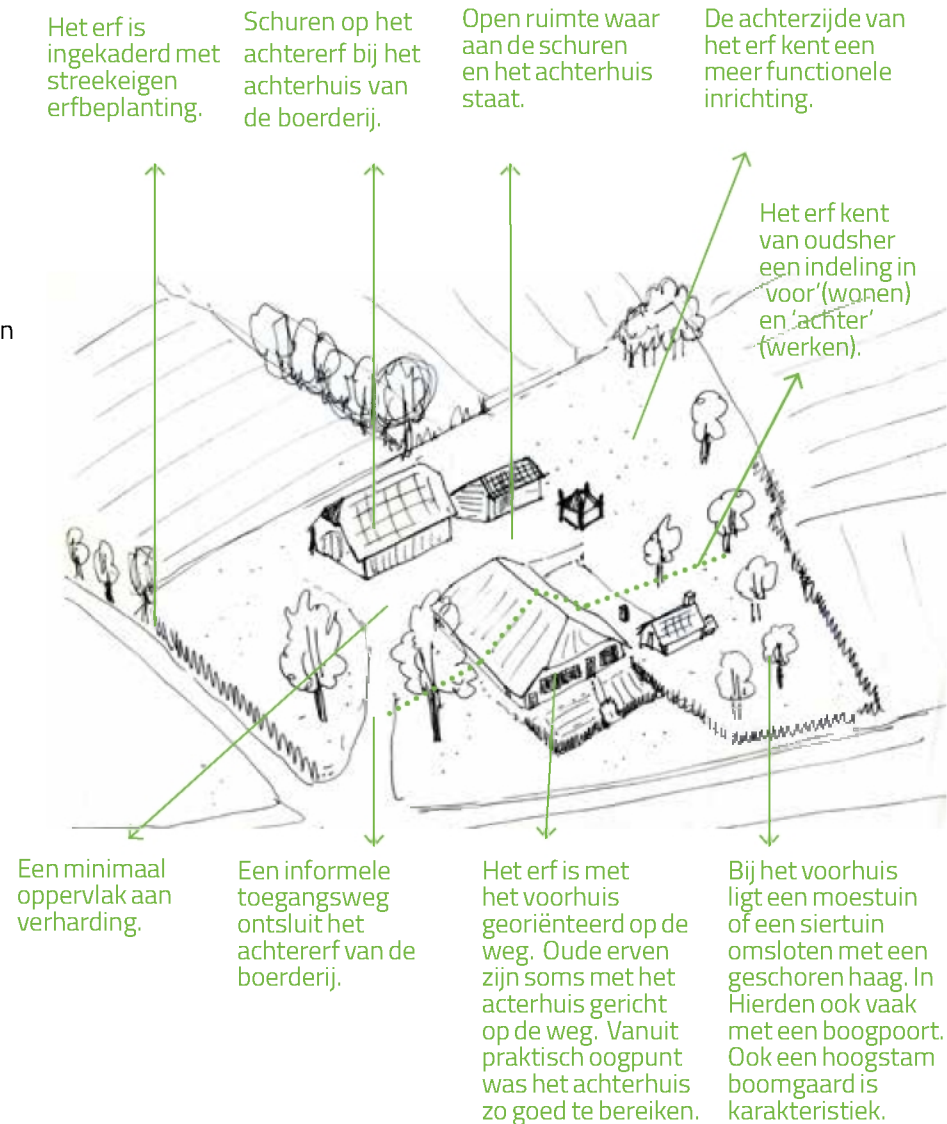
2 Erfstructuur

Hoe zien de erven er van oudsher uit?

Veel Hierdense erven kennen van oudsher eenzelfde opbouw.
De boerderij staat centraal op het erf.

Bij jongere erven is het voorhuis meestal op de weg gericht. Er staat een bakhuis bij. Dit is de 'mooie' zijde en die mag gezien worden. Vaak ligt hier dan ook de siertuin of de moestuin.

Bij het achterhuis waarin vroeger de dieren stonden, staan de andere bijgebouwen rond een open ruimte dicht bij elkaar. Wel zo praktisch!
De hooiberg, het kippenhok, varkensschuur en wagenloods komen in Hierden veel voor op de erven. Karakteristiek zijn ook de zwarte, gepotdekselde houten schuren.

De kenmerken van de boerenerven van Hierden

3 Bebouwing

Hoe zien de boerderij en andere gebouwen er van oudsher uit?

Het belangrijkste gebouw op een erf is de boerderij. Ook het bakhuis, schuren en hooibergen kunnen onderdeel zijn van het erf.

Wat zijn van oudsher de kenmerken van de boerderij?

Hierden kent veel kleine Veluwe hallenhuisboerderijen. Die bestaan uit een voorhuis en een bedrijfsdeel met drie beuken. Het dak wordt gedragen door een ankergebintconstructie. De daken waren met riet of stro gedekt.

De middenbeuk was/is de deel, door de dubbele deeldeuren of baanderdeuren konden wagens de deel oprijden. Er zijn ook boerderijen met zwart gepotdekselde achtergevels.

De twee lage zijbeuken waren stallen, aan de ene kant stonden de koeien en aan de andere paarden, jongvee of varkens. Naast de grote deeldeuren kon de mest naar buiten worden gekruid door de kleinere mestdeuren.

Hier kon ook het vee door naar binnen of buiten lopen. Soms had de zijgevel ook mestluiken.

Het woondeel van de boerderij bestond uit een keuken, een kamer, de heerd en soms een kelder met daarboven een opkamer. Boven de woonvertrekken was een opslagzolder. Bedsteden vond je in de heerd, of tussen de keuken en het bedrijfsgedeelte. De meeste boerderijen kenden ook een soort bijkeuken die deels in het bedrijfsdeel was uitgebouwd. Hier werd de was gedaan en werd het voer voor de dieren gekookt.

Een gang was er niet. De buitendeur zat in de voorgevel of aan de zijkant en ook vanuit de bijkeuken kon je naar buiten. Werd de boerderij door twee gezinnen bewoond? Dan waren er vaak twee voordeuren in de gevel, of aan de zijkanen. De gevelopeningen in de voorgevel werden versierd met bogen, hanenkammen en strekken waarin anders gekleurde en vaak geglaazuurde bakstenen werden gebruikt.

Veel boerderijen hebben luiken, die uit het gebied rond Essenburgh waren groen en geelgestreept.

Wat zijn karakteristieke bijgebouwen op Hierdense erven?

Het **bakhuis** is een klein bijgebouw dat vaak dicht bij de gevel van het voorhuis staat. Hier bakte de boerin brood in de houtoven, op veilige afstand van de boerderij. In Hierden werd en wordt het bakhuis soms als zomerhuis gebruikt: hier wordt overdag gewoond en gegeten. Soms zijn er meerdere bakhuisen of stookhokken op het erf.

Naarmate de landbouw zich ontwikkelde, kwamen er op het achtererf **schuren** bij voor varkens en rundvee. Boeren hielden varkens namelijk liever niet in het achterhuis vanwege de geur en vliegen. Een tijd lang hielden Hierdenaren ook veel pluimvee in schuren, of kalveren. De schuren hadden vaak gesloten gevels, zwart gepotdekselde zwarte planken of waren van baksteen gemaakt. Modernere schuren hadden vaak een golfplatendak in plaats van pannen.

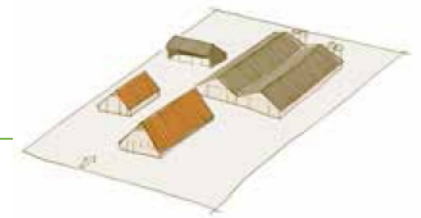
Een **kapschuur** staat op het achtererf en was bedoeld voor opslag en het stallen van landbouwvoertuigen. Een open variant is de **veldschuur**, als opvolger van de hooiberg. Vaak transformeerde de veldschuur naar kapschuur.

Op veel erven zag je ook één of meerdere **kippenhokken** op het achtererf, soms iets verder weg. De schuifraampjes kijken uit op het zuiden.

De **hooiberg** is zeker karakteristiek voor erven. Ze staan bij het achterhuis, vlak bij het vee. In Hierden vind je diverse varianten. Soms wordt er echt nog hooi in opgeslagen, maar vaak ook zijn het – met wanden erin – stallingen of terrassen geworden.

Ook **havermijten** en **bijenstallen** kwamen voor op de boerenerven maar zijn nu vaak verdwenen.

De kenmerken van de boerenerven van Hierden

'ACHTER'

het werkgedeelte met gesloten gevels, schuren, hooibergen en functionele rinciping

'VOOR'

het woongedelte grote ramen, het bakhuis en moestuin en/of en siertuin.

De kenmerken van de boerenerven van Hierden

4 Erfinrichting

Hoe zijn erven van oudsher ingericht?

Ook beplanting en inrichting zijn onderdeel van het erf. Hoe en wat is afhankelijk van het landschapstype waarin het erf ligt – en de plek op het erf.

Hoe ziet erfafscheiding er van oudsher uit?

Om de moestuin en voortuin in Hierden groeien hagen, vaak met een haagpoort. De hagen dienden ook als veekering, daarom stond om een moestuin vaak een doornhaag zoals een meihoorn.

Het achtererf heeft nauwelijks afscheiding. Een eenvoudige draad met paal, sloten en houtwallen zorgen voor een vloeiende overgang naar het landschap. Op deze manier had de boer makkelijk toegang tot zijn gronden. Tegenwoordig is meer behoefte aan privacy en verschijnen meer erfafscheidingen.

Hoe zit het met verharding?

In Hierden is vroeger veel verhard met asbestpuin van de asbestfabriek in Harderwijk – dit is overal gesaneerd. Het illustreert wel hoe het ging: verharden deed je met materialen die voorhanden waren.

Rondom het voorhuis ligt vaak een strook grind dat regenwater van het dak opviel om een modderboel te voorkomen. Bij de keuken en bakhuis lag vaak een klinkerstoepje. Ook achter de baanderdeuren was vaak een stuk verhard, met klinkers of een klein stukje beton, om het achterhuis zo toegankelijk te maken. Verder waren grote delen onverhard.

Passende beplanting

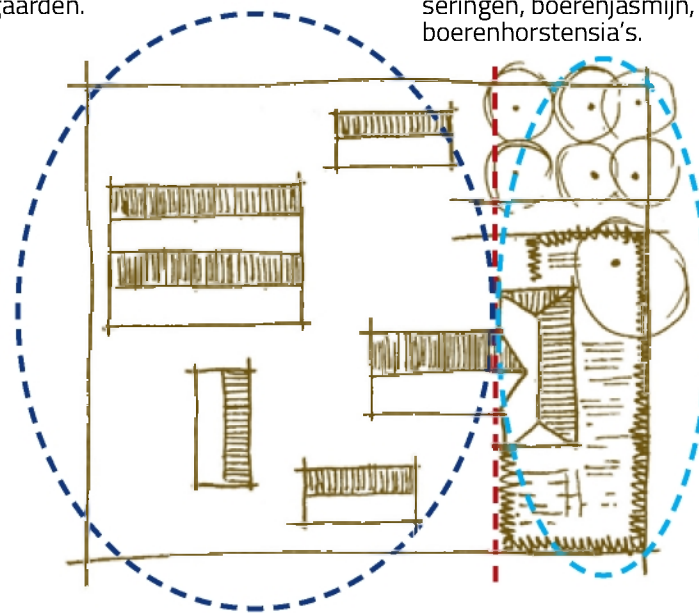
Aan de voorkant van het erf vond je de siertuin of de moestuin. Soms ook leilinden voor de woning als zonwering. De achterzijde werd meer functioneel ingericht. Beplanting moest wind vangen, was bliksemafleiding of diende als hakhout. Deze beplanting sloot vaak aan op structuren en verkaveling van de directe omgeving: het erf als onderdeel van het landschap. Soorten zijn streekeigen en deels afhankelijk van het landschapstype, de grondsoort en de afwatering.

De kenmerken van de boerenerven van Hierden

"Achter", de werkzijde. Functioneel en landschappelijk ingericht met houtwallen, houtsingels en eiken-gaarden.

"Voor", de woonzijde. De representatieve en sierzijde met moestuin, siertuin, boomgaard, hagen, seringen, boerenjasmijn, daliha's en boerenhorstensa's.

INTERVIEW

Agrarisch erfgoed eigentijds in ere houden

Verzamelen is een kunst op zich. Op het erf waar Dirk Schuurkamp met zijn gezin woont, ga je terug in de tijd. In de vele schuren zijn landbouwwerktuigen van vroeger te bewonderen, net als bijvoorbeeld oude fietsen, auto's en motoren. Er is nog een compleet ingericht washok met spullen van opoe, aangevuld met historische was-attributen. De favoriete plek? "Dat is het veldschuurtje, waar ik 's zomers vaak bij het kachelletje zit om appelmoes te maken en aardappels klaar te maken voor de kippen", vertelt Dirk.

Ook in de royale boerderij wordt de geschiedenis zoveel mogelijk in ere gehouden. Bij de Heerd in de voorkamer – of 'op de Heerd' zoals ze hier zeggen – hangt bij de grote schouw de pet van opa Teunis waar 'ie altijd hing'. Dirk en zijn vrouw slapen in de bedstede. In de kast staan de klederdrachtoppen van zijn moeder Geertje. Moeder Geertje en oma Dirkje liepen nog in streekdracht met knipmuts.

Op de voormalige en nu verbouwde deel heeft Dirk zijn collectie radio's, jukeboxen en andere gebruiksvoorwerpen uit de jaren vijftig uitgesteld. Zijn echtgenote heeft een indrukwekkende verzameling emailen gebruiksvoorwerpen en oud speelgoed.

De keuken maakte Dirk na in oude stijl: een kunstje vakmanschap. Niet verwonderlijk, want hij is gespecialiseerd in restauratiewerk en doet dat vanuit zijn houtwerkplaats op het erf. Daarnaast houdt hij kippen, verbouwt aardappelen en graan, dat naar de molen in Hulshorst gaat.

Ondernemende boeren

Het mag duidelijk zijn: Dirk is veelzijdig en ondernemend. Daarmee treedt hij in de voetsporen van zijn voorouders. De geschiedenis van het erf – Bheene's boerderie genaamd – gaat terug tot begin achttiende eeuw, toen de grond gepacht werd van jonkheer Sandberg. Later werd het erf eigendom en sinds 1887 is het in de familie.

"Dit gebied 'op de Duunen', was het hoogste deel van Hierden en was moeilijk begaanbaar", vertelt Dirk. "Je kon er lange tijd alleen met paard en wagen komen en er moest echt een tweede paard voor de kar worden gespannen

voor de zware rit. Pas in de jaren zeventig werd de weg hier verhard.

Hier leefden keuterboertjes die het niet al te breed hadden. Maar ze hadden hun grond wél in eigendom terwijl grotere boeren in de streek moesten pachten."

De boeren in deze streek combineerden – net als Dirk nu – diverse activiteiten om het hoofd boven water te houden. "Akkerbouw, veeteelt, een timmerbedrijf en houtskoolbranden", somt Dirk de activiteiten van zijn voorgangers op. "Op dit erf werden voor het eerst in de regio ook op grote schaal kippen gehouden. Mijn vader investeerde al vroeg in mechanisatie en kocht met Marshallhulp in de jaren veertig een tractor. Zo'n zelfde type kun je hier in de schuur bekijken." In de boekhouding van opa – bewaard gebleven vanaf 1930 – zijn alle aan- en verkopen keurig bijgehouden, ook die van de eerste stofzuiger in 1948.

Toekomstplannen

Om anno nu het historische erf te kunnen behouden en onderhouden, wil de kleinschalige akkerbouwer, pluimveehouder en timmerman nóg een aantal activiteiten toevoegen op het erf. "Ik wil van twee oude schuren vakantiewoningen maken en het oude bakhuis moet een zorgwoning worden voor mijn schoonouders." Wie weet zit er óók een klein museum in, om al die mooie verzamelingen aan een groter publiek te laten zien.

UITGELICHT

De Essenburgh

Kasteel De Essenburgh en Hierden zijn sinds de zeventiende eeuw met elkaar verbonden. Mede door de vijftien boerderijen die bij het landgoed hoorden waarvan er elf in Hierden stonden. Wie nu buiten rondkijkt bij het kasteel, ziet nog veel authentieks: eeuwenoude rode beuken, rododendrons, de bijzondere bronnenvijver met waterval, een oud bosje en de oude treurbeuk. De huidige eigenaren van De Essenburgh maakten in 1991 werk van herbebossing, zodat het kasteel over een aantal jaren weer aan alle kanten omsloten is door eiken, zwarte elzen en linden.

Omdat Johan Coolwagen graag ridder wilde worden, liet hij tussen 1629 en 1652 een kasteel bouwen: De Essenburgh. Het was niet genoeg: het ridderschap ging aan Coolwagen voorbij. Het kasteel werd dus weer verkocht.

Van Westervelt verbouwt

Begin achttiende eeuw kwam De Essenburgh in handen van het geslacht Van Westervelt. Anthony van Westervelt, burgemeester van Harderwijk, trouwde met de toenmalige eigenaresse van het kasteel. Dankzij erfenissen konden de Van Westervelts het landgoed flink uitbreiden. In de tuinen werden bijvoorbeeld bosjes en vijvers aangelegd, zodat er fijn gewandeld kon worden en een zoon verbouwde en moderniseerde het kasteel. Later huwde een nazaat de heer Sandberg, die voorzitter was van de Tweede Kamer en in 1816 baron werd.

Sandberg verandert opnieuw

In 1818 werd De Essenburgh opnieuw verbouwd. De barokke tuinen werden omgeturnd in landschapsstijl en er kwam een nieuw koetshuis dat de achttiende eeuwse voorganger verving. Bij het landgoed hoorden toen diverse boerderijen en hoeven die verpacht werden aan boeren: Ottenstein, Graskamp, Beelem, Zonnenstein, Ottermolen, Kievit en Jeanne Hoeve. Rond 1870 bouwde baron Sandberg villa Klein Essenburg voor zijn oudste zoon.

Versnipperd landgoed

Na het overlijden van de baron, werd het landgoed over zijn zonen verdeeld. Zoon Cornelis Johan kwam in financiële problemen en moest het kasteel en vijftien boerderijen verkopen. Hij bleef met zijn vrouw tot 1926 in villa Klein Essenburg wonen, waarna hij het verkocht aan de familie Lourens.

Zeventiende eeuw nagebootst

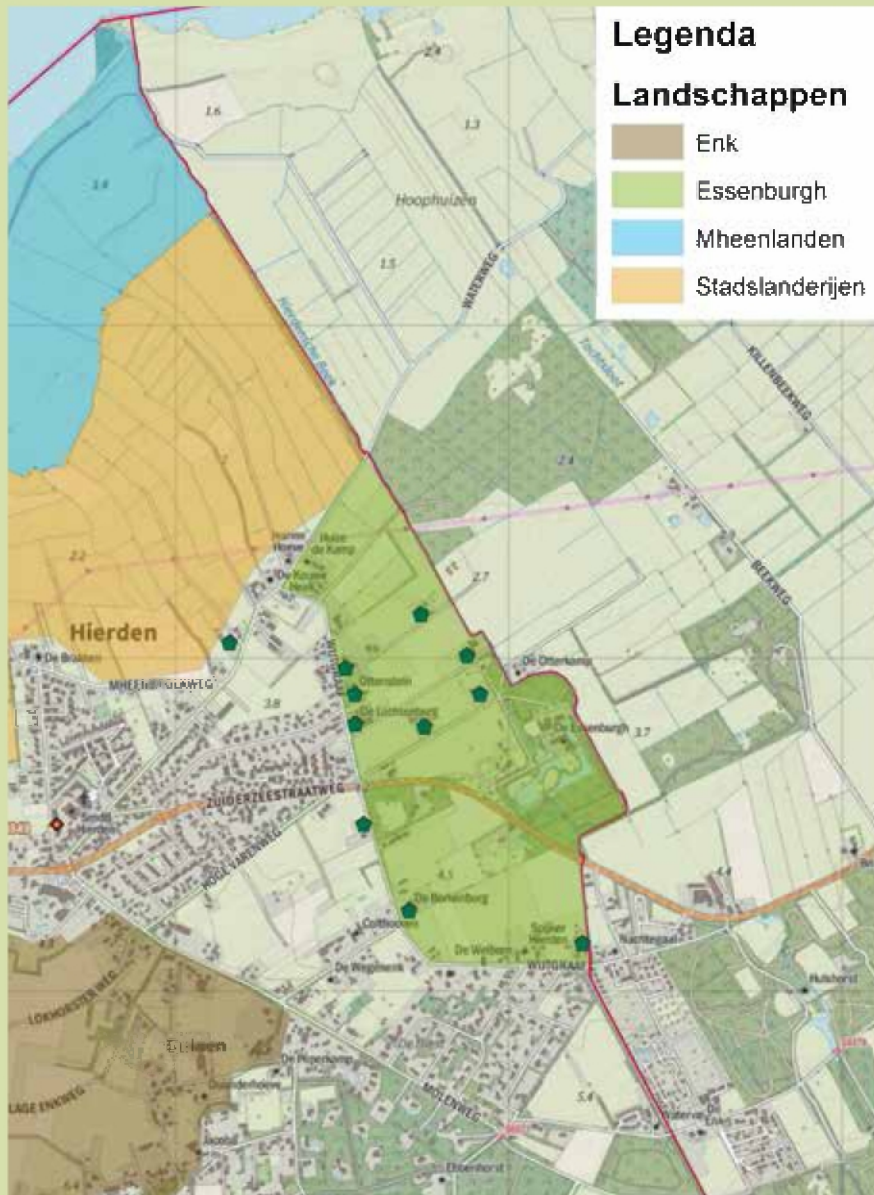
Het kasteel zelf stond een aantal jaren leeg, tot mevrouw Goedkoop het kocht. Tussentijds waren veel oude bomen gekapt, waardoor de omgeving van het landgoed sterk veranderd was. De nieuwe eigenaresse liet het kasteel opnieuw verbouwen in 1928-1929 door R.G. Rodenburg, in een nagebootste zeventiende eeuwse stijl. Ook het koetshuis en de tuinen veranderden ingrijpend. Sinds die tijd worden de grachten van het kasteel gevoed door de Hierdense beek.

Kasteel in oorlogstijd en erna

Vlak voor de Tweede Wereldoorlog kwam het kasteel leeg te staan. Tijdens de oorlog nam eerst de Wehrmacht zijn intrek in De Essenburgh. In 1943 werd het een noodverzorgingshuis voor mensen uit de kuststreek. Na de bevrijding nam de Nederlandse overheid het kasteel in beslag. Sinds 1950 zijn de Norbertijnen eigenaar. Zij maakten er hun klooster en later een vormingscentrum. Sinds 1977 wonen zij alleen nog in het voormalige koetshuis en zijn in het kasteel een hotel en restaurant gevestigd.

UITGELICHT

De Essenburgh

De voormalige boerderijen van De Essenburgh

Den Otter	Polenweg 15	Hierden
Beelem	Polenweg 7	Hierden
Rakhorst	Polenweg 17	Hierden
Luchtenburg	Wijtgraaf 17	Hierden
Ottermolen	Luchtenburgweg 11	Hierden
Ottenstein	Wijtgraaf 13	Hierden
Kievit	Wijtgraaf 7	Hierden
Graskamp	Wijtgraaf 11	Hierden
Wijtgraaf	Wijtgraaf 18	Hierden
Dijkhagen	Wijtgraaf 33	Hierden
Kortenbroek	Lageweg 25	Hierden

De boerderijen van De Essenburgh zijn in 1924 per openbare verkoop verkocht, waarmee de samenhang tussen het landgoed en de erven verdween. Naast de Hierdense boerderijen waren er ook erven op Nunspeets grondgebied. Een enkele boerderij heeft de luiken nog in de groen en gele kleuren van het landgoed, zoals Polenweg 7.

Boerderij Den Otter - landgoed De Essenburgh

UITGELICHT

De roze boerderijen van Hierden

Kalkzandsteenfabriek

De gebroeders De Herder openden in 1921 een kalkzandsteenfabriek aan de Scheepssingel in Harderwijk. Op de kaart uit 1933 is steenfabriek te zien nabij de haven.

Via een smalspoor werd het zand uit de buurt van Hierden opgehaald. De fabriek sloot in 1935 vanwege de crisis. Ook het spoor is dat jaar weer verwijderd.

Roze boerderijen

Veel boerderijen in Hierden van na 1921 zijn opgetrokken uit kalkzandsteen. Deze stenen waren goedkoper dan bakstenen, waardoor ze veel aftrek vonden. De stenen zijn ook terug te vinden in oude schuren. Aan de van nature grijze stenen werd kleurstof toegevoegd zodat ze op het eerste gezicht op echte bakstenen leken. Het is een kwetsbare steen waardoor nu vaak voor herbouw wordt gekozen.

De boerderijen zijn karakteristiek voor Hierden en de regio en vertegenwoordigen een tijdsperiode.

UITGELICHT

Historische boerderij interieurs

De identiteit van Hierden wordt mede bepaald door de hisotrische erven. Ook het interieur van deze oude boerderijen en hun bijgebouwen zijn bijzonder. Het gebruik en woonwensen veranderen waardoor deze bijzondere elementen en daarmee de geschiedenis en oude gewoonten van vroegere bewoners.

Foto's van boerderij Kortebroek

Paardenstal in het achterhuis met de kenmerkende ruif voor hooi en stenen bak voor water of ander voer.

Deeldeuren van het achterhuis met orginele schijf- en penslot.

Oude keuken, ook wel de 'goote' genoemd.

De heerd, de mooie kamer met schouw, het kabinet, betegelde achterwand en bedstee in de linkerhoek.

Het washok met stookketel. Op het fornuis staat een weckketel

Bedstee 'op stal'. Zo sliep de knecht, lekker warm, dicht bij het vee.

03

Boerenerven in ontwikkeling

Boerenerven in ontwikkeling

De historische boerenerven zijn belangrijk voor de identiteit van Hierden. Deze kwaliteit staat echter onder druk waardoor, ook het karakter en eigenheid van Hierden onder druk staat. Erven en bebouwing passen zich aan bij maatschappelijke en economische veranderingen. Zo is de bedrijfsvoering in de landbouw sterk veranderd waardoor grotere schuren verschenen op het achtererf. Een andere ontwikkeling is het stoppen van het agrarische bedrijf. Er vindt dan functieverandering plaats, waarbij de boerderij veelal enkel een woonfunctie krijgt. Ook is het soms mogelijk dat er combinaties van wonen en bedrijvigheid ontstaan of dat er een nieuwe bedrijfsfunctie intrekt. Het is belangrijk dat bij deze veranderingen het karakteristieke agrarische beeld, de Hierdense identiteit en de samenhang met het landschap behouden blijft.

In dit deel staan de ontwerprichtlijnen voor de ontwikkeling van historische erven. Vanuit het dorp zijn er wensen voor bijzondere woonvormen, starterswoningen en kleinschalige bedrijvigheid in combinatie met wonen. Door op historische erven ook te kijken naar mogelijk herbestemmen van karakteristieke bebouwing kunnen nieuwe functies bijdragen aan het behoud van de karakteristieke kwaliteiten van de erven en kan Hierden zich blijven ontwikkelen met behoud van haar eigen identiteit.

Ruimtelijk kader

Het ruimtelijk beleid van de gemeente Harderwijk is leidend voor de mogelijkheden op boerenerven. Dit is onder andere vastgelegd in het bestemmingsplan en de visie op het buitengebied van Harderwijk. Zo zijn er mogelijkheden voor functieverandering, herbestemming, kleinschalige bedrijvigheid en nieuwe bijgebouwen. Daarnaast is er monumentenbeleid voor de gemeentelijke en rijksmonumenten.

Ook de ontwikkelingen in het zogenaamde eendengebied bieden kansen omdat daar veel vierkante sloopmeters voor functieverandering vrijkomen die elders kunnen worden ingezet.

Om welke erven gaat het?

Het inspiratiekader is bedoeld voor de historische erven. Daarbij gaat het om rijksmonumenten en gemeentelijke monumenten. Ook op andere karakteristieke erven liggen kansen. Zoals de erven die benoemd zijn door de gemeente en de voormalige erven van Essenburgh voor zover de oorspronkelijke boerderij nog aanwezig is. Ook op erven van voor 1940 waarvan de oude boerderij nog aanwezig zijn kansen mits er voldoende kwaliteit kan worden gerealiseerd. De mogelijkheden zijn afhankelijk van het gemeentelijk beleid en beoordeling door de commissie ruimtelijke kwaliteit.

Monumenten

Monumenten zijn belangrijke referentiepunten voor de identiteit van de gemeente Harderwijk. De monumentenzorg richt zich erop historische erfgoed te behouden en beschermen. In Hierden zijn er veel monumentale boerderijen.

Rijksmonumenten zijn door het rijk aangewezen beschermde gebouwe of archeologische monumenten en van nationaal belang vanwege hun schoonheid, betekenis voor de wetenschap of cultuurhistorische waarden. Gemeentelijke monumenten zijn doorgaans van lokaal of regionaal belang vanwege hun architectuurhistorische, cultuurhistorische en/of stedenbouwkundige betekenis.

Het bezitten van of wonen in een monument brengt heel wat rechten en plichten met zich mee. Voor alle wijzigingen heeft u namelijk een omgevingsvergunning nodig, zie hiervoor de pagina monumentenvergunning, op de website van de gemeente Harderwijk. Daarentegen kunt u veel gevallen wel subsidie voor onderhoud en restauratie ontvangen.

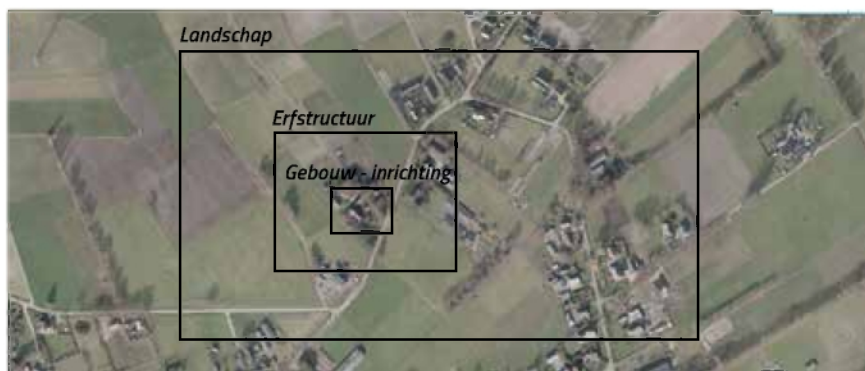
Stappenplan

Voor een plan met kwaliteit is een ontwerpende benadering belangrijk. Het inspiratieboek biedt hiervoor de handvatten. Het stappenplan is een route naar plannen met kwaliteit in samenwerking met de gemeente en de buurt.

Boerenerven in ontwikkeling

Ontwerprichtlijnen

De ontwerprichtlijnen voor ontwikkelingen op historische erven zijn opgedeeld in de vier niveaus die niet los van elkaar kunnen worden gezien. Bekijk de ontwikkelingen op het erf in samenhang met de ligging in het landschap, de erfstructuur, bebouwing en de erfinrichting. Per niveau worden de kenmerken en ontwerprichtlijnen weergegeven.

De vier schaalniveaus van een boerenerf.

Leeswijzer boerderijen in ontwikkeling

Kenmerken en ontwerprichtlijnen voor ontwikkeling		blz.:
Stappenplan		40-41
1. Erven in het andschap		42-43
2. Erfstructuur		44-45
3. Bebouwing	De boerderij	46-47
	Het bakhuis	48-49
	Schuren	50-51
	Kanpschuur, veldschuur en Veluwe wagenschuur	52-53
	Hooiberg	54-55
	Overige karakteristieke bouwerken op het erf	56
4. Erfinrichting	Duurzaamheid	57
	Schuurwoningen	58-59
		60-61

1. Erven in het andschap

Richtlijnen voor ontwikkelrichting en landschappelijke inpassing per landschapstype.

2. Erfstructuur

De plek van gebouwen en beplanting op een erf kent een aantal kenmerken die belangrijk zijn voor de herkenbaarheid van de Hierdense boerenerven.

3. Bebouwing

Door aan te sluiten op de kenmerken van de Hierdense boerderijen en schuren bij functieverandering en herbestemming behoud het erf haar Hierdense identiteit.

4. Erfinrichting

Ook de erfinrichting kent een aantal Hierdense kenmerken zoals het onderscheid in 'voor' en 'achter'.

Boerenerven in ontwikkeling

STAPPENPLAN

Kwaliteit maak je samen. Een goed proces is belangrijk om te komen tot mooie erven met mogelijkheden. Dit is een samenwerking tussen de initiatiefnemer, gemeente, ontwerper en adviseur. Dit inspiratieboek biedt hiervoor samen met het gemeentelijk beleid de basis. Zo komen we tot mooie plannen die bijdragen aan de identiteit en leefbaarheid van Hierden en de kwaliteit van de Hierdense historische boerenerven.

- Stap 1 - Oriëntatie
- Stap 2 - Ken je erf
- Stap 3 - Bekijk de ontwerprichtlijnen
- Stap 4 - Ga ontwerpen
- Stap 5 - Bespreek het plan met de gemeente
- Stap 6 - Organiseer een buurtgesprek
- Stap 7 - Werk het plan verder uit
- Stap 8 - Vergunningen en bestemmingsplan

STAP 1 - Oriëntatie

Inventarisatie van wensen en randvoorwaarden. Wat wil ik en wat kan? Het beleid van de gemeente biedt hiervoor het kader. De inspiratiegids laat zien hoe bij ontwikkelingen de kenmerken van historische erven en bebouwing behouden kunnen blijven. Ook kunt u contact opnemen met de gemeente voor een gesprek over de mogelijkheden en randvoorwaarden. De gemeente wijst u een omgevingscoach toe die uw contactpersoon wordt tijdens het proces.
www.harderwijk.nl
www.omgevingsloket.nl
www.ruimtelijkeplannen.nl

STAP 2 - Ken je erf

Raadpleeg het inspiratieboek, in welk landschap ligt het erf, welke kenmerken van historische erven vind je terug op uw erf en welke

kansen liggen er de kwaliteit en identiteit van het erf te verbeteren?

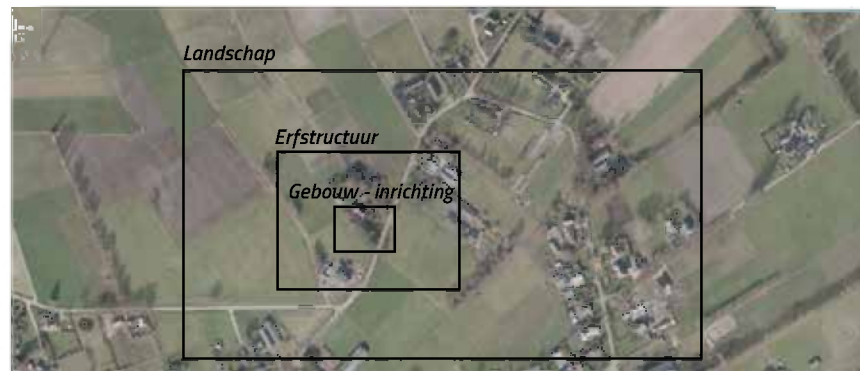
Handige websites:

- www.topotijdreis.nl
- www.ahn.nl
- Atlas Gelderland via kaarten.gelderland.nl

STAP 3 – Bekijk de ontwerprichtlijnen op de vier niveaus.

Wat betekent dat voor de wensen en de mogelijkheden op uw erf.

Hoe kan uw plan bijdragen aan de identiteit van het erf en Hierden. De ontwerprichtlijnen geven hiervoor de handvatten.

De vierschaalniveaus bij het ontwikkelen van een erf.

STAP 4 – Ga ontwerpen

Maak een eerste schets aan de hand van de ontwerprichtlijnen. Een architect of landschapsarchitect kan u hierbij helpen.

Zet uw wensen, de randvoorwaarden en vragen op een rij.

STAP 5 – Bespreek het plan met de gemeente.

Werk het plan niet helemaal uit, maar bespreek de eerste schetsen en bevindingen met de gemeente. Gezamenlijk wordt bekeken of plan voldoet aan het beleid van de gemeente en of met het plan de ambities kunnen worden waargemaakt en hierbij voldoende kwaliteit wordt toegevoegd. In deze fase kan het plan worden voorbesproken met de commissie ruimtelijke kwaliteit en wanneer het om een monument gaat met de erfgoedcommissie.

Boerenerven in ontwikkeling

De gemeente behoudt zich het recht om aan te geven wanneer zij denkt dat de motivering niet deugdelijk is en doet eventueel aanbevelingen. Het uitgangspunt hierbij is dat de kwaliteit en identiteit van de boerenerven in Hierden behouden blijft. De gemeente bekijkt ook of er geen kansen zijn gemist om die kwaliteit te verbeteren.

Klankbordavond Historische boerenerven Hierden

STAP 6 - Organiseer een buurtgesprek

Vanuit de toekomstige omgevingswet is het aan de initiatiefnemer om af te stemmen met de burens. De buurt kan zo aan de voorkant van het planproces met de initiatiefnemer meedenken, maar moet zich daarbij eveneens houden aan het beleid. Om aan te tonen dat dit gesprek heeft plaatsgevonden wordt aan de gemeente een schriftelijk verslag getoond dat openbaar wordt gemaakt. In dit verslag wordt vermeld hoe de suggesties vanuit de buurt zijn meegenomen in het plan of waarom dat niet is gedaan.

STAP 7 - Werk het plan verder uit

Werk het plan verder uit op basis van de gesprekken met de gemeente en de buurt. Naast een bouwplan wordt ook een landschapsplan verwacht dat bestaat uit:

- Een beknopte analyse van het landschap, het erf en de gebouwen.
- Een landschappelijk inrichtingsplan met onderbouwing over hoe wordt omgegaan met het erf. De landschappelijke inpassing van het erf en de nieuwe functies op het erf die rekening houden met de ontwerprichtlijnen in dit hoofdstuk.

Erfensemble met boerderij, bijgebouwen, erfinrichting en landschappelijke inpassing.

STAP 8 - Vergunningen en bestemmingsplan

De uiteindelijke beslissing of, en onder welke voorwaarden, meegewerkt kan worden aan het initiatief, ligt bij de gemeente. Daarbij vindt een integrale afweging plaats van alle betrokken aspecten en belangen, waaronder de landschappelijke kernkwaliteiten. Vroegtijdig overleg en regelmatige afstemming met de gemeente is belangrijk.

Boerenerven in ontwikkeling - landschap

Kenmerken en ontwerprichtlijnen voor erven in het landschap

Enkenlandschap

De erven liggen als een krans aan de rand van de enk en vormen een groene robuuste rand met dakenlandschap en erfbeplanting. Landschappelijke inpassing van bedrijven en bebouwing aan de rand van de enk is een aandachtspunt.

- Afbakening van het erf t.o.v. de omgeving, groene robuuste streekeigen erfinrichting versterkt het contrast met de open enk.
- Verkleining van uitgegroeid erf tot oorspronkelijke landschappelijke contour. Bij functieverandering is er de mogelijkheid, bebouwing die op de enk is geplaatst, te saneren en het erf te verkleinen tot de oorspronkelijke grootte.
- Kansen voor ontsluiting van het landschap door herstel van oude paden over de enk. Wegen over de enk onbeplant laten.
- Behoud silhouetwerking vanaf de es, dakenlandschap
- Kansen om het landschap te versterken zitten in het verdichten van de groene structuren in de zone waarin de erven zijn gepositioneerd.

Beplantingswerken:

- Houtwal en houtsingels: eik aangevuld met ruwe berk, lijsterbes en struiken zoals meidoorn, hazelaar, en veldesdoorn.
- Langs perceelsgrenzen: eiken (niet op de enk).
- Oprit: eiken.
- Eikengarde: gebruikshout met eiken op 3 tot 5 meter uitelkaar.
- Boomgaard: hoogstam fruitbomen met meidoorn of veldesdoornhaag.
- Naast het woonhuis: kastanje, linde of walnoot.
- Haag rond of bij de voor- of moestuin: beuk, haagbeuk en vanaf de jaren 30 ook liguster.

Landgoederen landschap Essenburgh

Het landschap rond Essenburgh kent rechte lijnen en was van oorsprong kleinschaliger. Veel houtwallen, bomenrijen en laanstructuren zijn verdwenen. De erven liggen daardoor was los in het landschap. De erven liggen aan de weg en op de erven zelf waren vaak boomgaarden te vinden. De gebouwen volgen de richting van de verkaveling.

- Versterken van de oorspronkelijke kleinschaligheid van het landschap met kavelgrensbeplanting en groene erven.
- Kansen om het landschap te versterken met het creëren van groene kamers op basis van de rechthoekige verkaveling.
- Hoogstam boomgaarden toevoegen als karakteristieke elementen.
- Kansen voor het versterken van de samenhang binnen het landgoed en voormalige pachterven.
- Aansluiten op de laanbeplanting en kamerstructuur.

Streekeigen beplanting:

- In de buurt van de Hierdense beek: grauwe wil en inlandse vogelkers.
- Bospercelen..
- Sloten: elzensingels met hier en daar knotwilgen of knotessen.
- Bospercelen van eiken.

Boerenerven in ontwikkeling - landschap

Kenmerken en ontwerprichtlijnen voor erven in het landschap

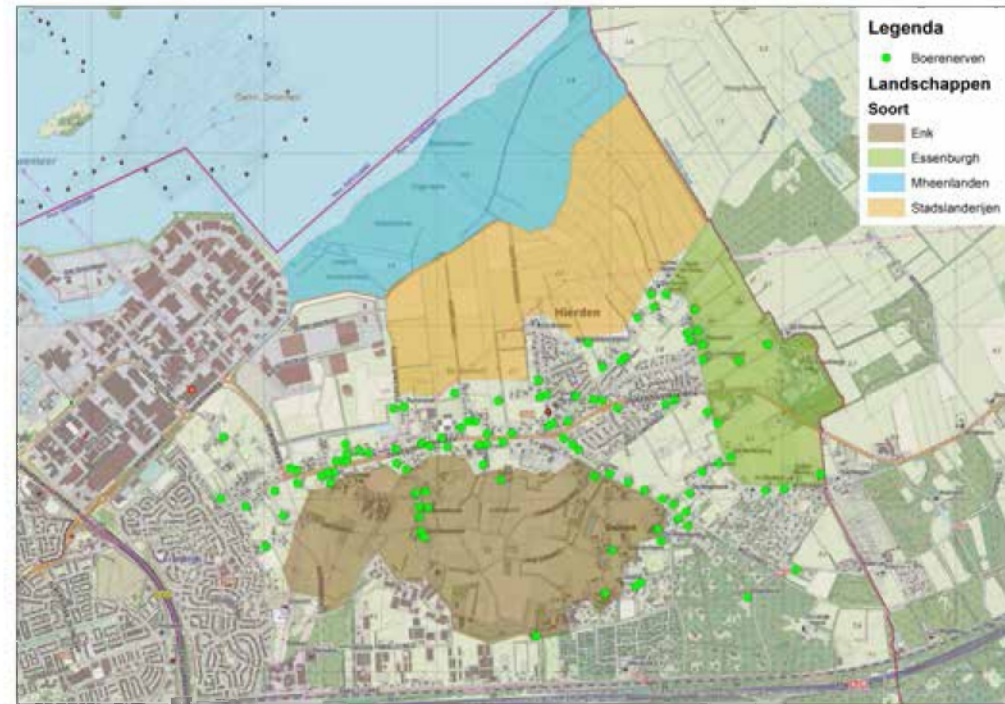
Stadslanderijen

Dit landschap kenmerkt zich door de strokenverkaveling met lange smalle kavels en houtsingels van elzen. De erven liggen in linten langs de weg zoals langs de Zuderzeestraatweg. Aan de rand van de Mheenlanden vormen de erven een groen contrast met de openheid.

- Beplanting sluit aan op de rechte lijnen van het landschap.
- Erfbeplanting verbindt de erven met de wegen en zorgt samen met de wegbeplanting voor een groene uitstraling.
- Erven ontwikkelen zich binnen de kavelstructuur.

Streekeigenbeplanting:

- Langs sloten: zwarte els met hier en daar een knotwilg of knotes.
- Voor of naast het woonhuis: hoogstam fruitbomen met meidoorn of veldesdoornhaag, bij het voorhuis een kastanje. Op het achtererf berken en eiken.
- Haag rond voor- of moestuin: haagbeuk of liguster.

Kaart met landschappen en erven.

Boerenerven in ontwikkeling - erfstructuur

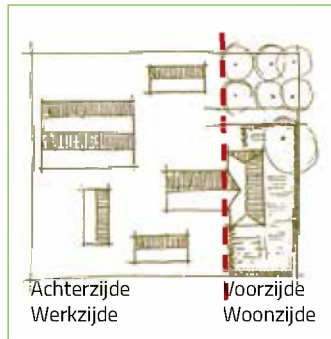
Kenmerken erfstructuur

Van oudsher zijn erven op een bepaalde manier ontstaan en gegroeid. Daardoor zijn het duidelijk herkenbare eenheden met een logische plek in het landschap. Bij transformatie van erven is het belangrijk om de herkenbare eenheid van erven te behouden. Elk erf is anders maar kent wel een aantal zogenaamde erf-principes. Deze zijn daarom ook het uitgangspunt bij veranderingen op het erf. Zodat het nieuwe erf herkenbaar en karakteristiek blijft.

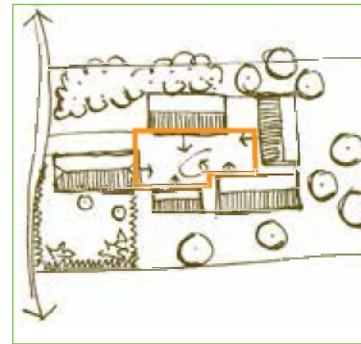
1. Herkenbare eenheid in het landschap

Het erf is een herkenbaar ensemble in het landschap. Het bestaat uit gebouwen, erfinrichting en beplanting. Door de positie van het erf, oriëntatie van gebouwen op landschapstructuren zoals kavelrichting of de weg en aansluiting op landschapstructuren zoals houtwallen is het erf verankerd in het landschap.

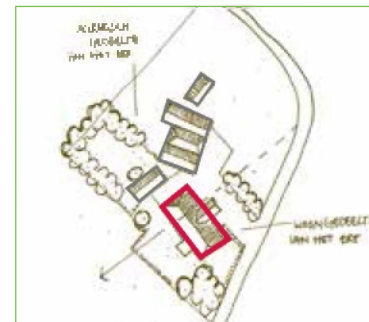
2. Onderscheid tussen 'voor' en 'achter'

Het erf kent onderscheid tussen de woonzijde en de werkJijde. De woonzijde is de representatieve zijde met de moestuin of siertuin. Bij het achterhuis bevindt zich de werkJijde. De werkJijde waar de schuren staan en het erf meer functioneel is ingericht.

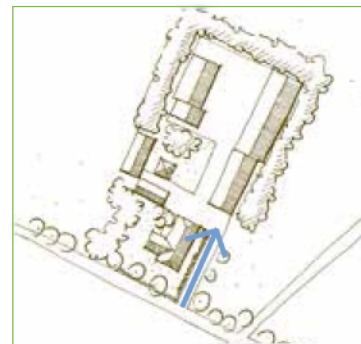
3. Gebouwen staan aan een open ruimte

De gebouwen staan dicht bij elkaar, gegroepeerd op en rond een gemeenschappelijke ruimte. Zo waren de looplijnen tussen de verschillende gebouwen kort en kon het werk efficiënt uitgevoerd worden.

4. Hiërarchie tussen gebouwen

Het erf wordt gevormd door een aantal gebouwen waarvan er één de belangrijkste is. De boerderij is het hoofdgebouw en de schuren zijn daar aan qua uitstraling aan ondergeschikt. Vaak staat de boerderij staat voor op het erf, aan de weg. Bij oudere erven staat de boerderij soms met het achterhuis naar de weg en staan de schuren aan de weg.

5. Eén hoofdentree

Een erf heeft van oudsher een duidelijke hoofdentree vanaf de weg. Soms was het erf vroeger ook verbonden met andere erven of een kerkenpad via voetpaden door het veld. Op moderne erven is vaak sprake van een zogenaamde tweede 'vuile' weg vanwege milieu-overwegingen.

Boerenerven in ontwikkeling - erfstructuur

Ontwerprichtlijnen voor erfstructuur

Erfindeling in stand houden

- Voor en achter blijft herkenbaar.
- Compact erf.
- Gebouwen vormen 1 ensemble met elkaar en met erfbeplanting en landschap.
- Hiërarchie in bebouwing waarbij de boerderij het hoofdgebouw is en de andere bebouwing daaraan ondergeschikt, in uitstraling en in positie op het erf.
- Bebouwing staat rondom een gezamenlijk open erf.
- Een hoofdentree.
- Parkeren clusteren op eigen erf en landschappelijk ingepast.

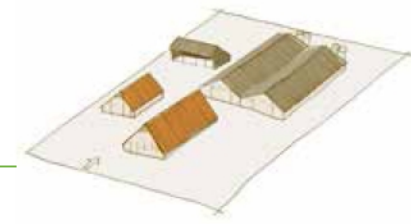
Passende erfbeplanting

- Streekeigen beplanting passend bij het landschapstype.
- Gelaagdheid in beplanting, haag, struiken, bomen en solitairen.
- Onderscheid in voor en achter.

Algemeen: passend in omgeving en landschap.

Bebouwing: behoud Hierdense en agrarisch karakter.

Boerenerven in ontwikkeling - bebouwing

Kenmerken boerderij

DE BOERDERIJ

DE BOERDERIJ

Bouwmassa en kapvorm

De boerderij bestaat uit een eenvoudige opzet van één bouwlaag met een rechthoekig plattegrond en wordt afgedekt met een forse en overwegend gesloten kap, voorzien van wolfseinden en met lage gootlijnen. Deze gootlijn is bij het achterste, voormalige bedrijfsgedeelte vaak lager.

Gevelindeling en openingen

Er is een duidelijk verschil tussen het open karakter van de gevels ter plaatse van het (voormalige) woongedeelte en het gesloten karakter van de gevels ter plaatse van het (voormalig) bedrijfsgedeelte. De voordeur bevindt zich meestal in de zijgevel van het woongedeelte. Bij de grotere en oudere boerderijen is de voordeur met hofpad vaak onderdeel van de voorgevel. De ramen in de voorgevel zijn relatief smal en hoog, hebben een roedeverdeling en zijn op de begane grondlaag vaak voorzien van luiken. De ramen in de gevels van het bedrijfsgedeelte zijn minder talrijk en kleiner van omvang. In de achtergevel bevinden zich grote deeldeuren, aan weerszijden geflankeerd door kleinere mestdeuren. Soms is er een hooiluik boven de deeldeuren.

Materiaal en kleur

De gevels zijn meestal opgetrokken uit rode baksteen of roze kalkzandsteen. De plint onderscheidt zich in een donkerder kleur. Aan de achterzijde komen zwarte gepotdekselde gevels voor. Het dak is overwegend afgedekt met riet. Grijze keramische pannen of een combinatie hiervan komt ook voor. Boerderijen oorspronkelijk behorend bij Essenburgh hebben luiken in de kleuren groen en geel.

Plaatsing en oriëntatie

Oudere boerderijen zijn met het achterhuis op de weg georiënteerd of liggen evenwijdig aan oude wegen of landschappelijke structuren. Jongere boerderijen zijn met de voorgevel op de weg georiënteerd.

Karakteristieke details

In voorgevel: balkankers met jaartal in de voorgevel, metselwerk bogen of hanenkammen boven de raamopeningen en bewerkte boeiboorden.

Boerenerven in ontwikkeling - bebouwing

Ontwerprichtlijnen voor functieverandering en herbouw

Verbouwen van de karakteristieke Hierdense BOERDERIJ

Het woonhuisgedeelte is met name geschikt als woning. Het voormalige bedrijfsgedeelte kan meerdere functies huisvesten en worden gebruikt als uitbreiding van de woonfunctie, ruimte voor inwoning of een extra woning, kantoor of praktijk aan huis. Bij het verbouwen van karakteristieke Hierdense boerderijen in het kader van een functieverandering is het van belang om de bestaande hoofdvorm en de herkenbaarheid en verwijzing naar het agrarische verleden zoveel mogelijk te behouden.

Ontwerprichtlijnen:

- Ga uit van het behoud van de bestaande bouwvorm, kapvorm en bebouwingssilhouet, inclusief de schoorstenen.
- Behoud de gesloten uitstraling van de kap en plaats dakkapellen alleen als deze zeer bescheiden zijn en passen bij de stijl van de boerderij.
- Plaats geen aan- en uitbouwen tegen de voorgevel.
- Aan- en uitbouwen tegen de zijgevel zijn alleen voorstelbaar in de vormtaal van een bakhuis.
- Behoud de bestaande gevelindeling en gevelgeleding.
- Behoud het onderscheid in gevelkarakteristiek en het verschil in ramenopeningen tussen het voorhuis en het schuurgedeelte.
- Pas geen roedeverdeling toe in nieuwe ramen in het schuurgedeelte.
- Toegevoegde elementen zoals zonweringen en elementen in het kader van duurzaamheid, respecteren de gevel- en dakkenmerk voor wat betreft positionering, maatvoering, verschijningsvorm, materiaal, kleur en detaillering.
- Vermijd de toepassing van rolluiken, omdat die het huis een afwerende uitstraling geven.
- Ga bij vervanging uit van het oorspronkelijke of bestaande materiaalgebruik of vergelijkbaar en behoud de oorspronkelijke profilering van de kozijnen en raamhout.
- Kies kleuren die passend zijn bij de aard en het karakter van de boerderij.

Herbouw van de hoofdwoning op het erf

De boerderij wordt gezien als het hoofdgebouw op het erf. Er bevindt zich altijd maar één hoofdgebouw of boerderij op het erf. Voor een tweede woning op het erf, vormt de boerderij daarom geen goed uitgangspunt bij het ontwerp. Bij herbouw van de bestaande hoofdwoning kan de Hierdense boerderijen juist wel als inspiratie worden gebruikt. Dit betekent niet dat de architectuur zich moet richten op historiserende kopieën van Hierdense boerderijen; nieuwbouw mag als nieuwe tijdslaag herkenbaar zijn. Het streven is wel dat nieuwbouw als ware een familierelatie aangaat met de bestaande karakteristieke boerderijen in Hierden en zo ondersteunend zijn aan de streekeigen identiteit.

Ontwerprichtlijnen:

- Ga uit van een robuust, enkelvoudig hoofdvolume met een lage gootlijn en afgedekt met een stevig zadeldak bij voorkeur voorzien van wolfseinden.
- Ga uit van een verschil tussen voor- en achterzijde
- Ga uit van een 'staande' verdeling van de gevelopeningen in met name de voorgevel, die als 'gaten' zijn in de gevels zijn vormgegeven.
- Ga uit van gedekte, duurzame, natuurlijke materialen, zoals handvorm bakstenen in roodbruin- en bruintinten en riet of antracietkleurige gebakken pannen in een matte uitstraling.
- Bij een goede onderbouwing kan gekozen worden voor een ander materiaal, mits de uitstraling ervan overeenkomstig is.
- Geef het geheel een zorgvuldige detaillering mee, welke ondersteunend is aan de architectuur.

Boerenerven in ontwikkeling - bebouwing

Kenmerken bakhuis - stookhok

HET BAKHUIS

Dit kleine bijgebouw staat bij het voorhuis van de boerderij. Vaak dicht bij de gevel, het vormt een eenheid met de boerderij. Het werd soms als zomerhuis gebruikt. Overdag wonen en eten en 's nachts slapen in de boerderij. Het is een klein gebouwtje met een zadeldak en rechthoekige plattegrond. Schoorsteen op de nok, ingang op de kopgevel. Vaak ook met ramen. Ze komen voor in diverse uitvoeringen en uit verschillende tijdsperiodes. Soms zijn er meer bakhuisen/stookhokken op een erf.

Bakhuisen in Hierden

HET BAKHUIS of STOOKHOK

Positie op het erf

Dit kleine bijgebouw staat bij het voorhuis van de boerderij, vaak dicht bij de zijgevel, maar niet gelijk aan of voorbij de voorgevelrooilijn van de boerderij. Het bakhuis kan met de nokrichting haaks of evenwijdig aan de nokrichting van de boerderij zijn geplaatst. Bij oudere boerderijen staat het meestal voor de voorgevel.

Bouwmassa en kapvorm

Het bakhuis is rechthoekig en heeft klein volume in verhouding tot de boerderij en afgedekt met een zadeldak voorzien van een schoorsteen.

Gevelindeling en openingen

Het bakhuis heeft kleine ramen en aan minimaal één zijde een gesloten gevel. In de kopse gevel zit de deur (bij een positie haaks op boerderij) of een klein verticale raamopening.

Materiaal en kleur

Het materiaal- en kleurgebruik is in de stijl van de boerderij. Het dak is voorzien van dakpannen, witte windveren en boeiboorden.

Karakteristieke details

Metselwerkdetails, gevelankers, kozijnen van hout of kleine gietijzeren ronde raampjes. Oorspronkelijke interieurs zijn ook het behouden waard.

Boerenerven in ontwikkeling - bebouwing

Ontwerprichtlijnen voor functieverandering en herbouw

Nieuwe functies voor het historische BAKHUIS of STOOKHOK

Het bakhuis wordt tegenwoordig niet meer gebruikt waar het ooit voor bedoeld is, maar kan geschikt zijn voor nieuwe functies zoals bed & breakfast, berging of fietsenschuurtje, mantelzorg, atelierruimte of als een kantoorruimte nabij huis. Mits passend binnen het volume en de karakteristieken van het bakhuis.

Indien het bakhuis evenwijdig aan én op kleine afstand van de zijgevel van de boerderij staat dan wordt een verbinding met de boerderij in de vorm van een transparant en ondergeschikt tussenlid als mogelijkheid gezien. Het bakhuis kan in dat geval ook dienen als een uitbreiding van de woonfunctie van de boerderij of als kantoor aan huis.

Ontwerprichtlijnen voor verbouw

- Behoud de eenheid met de boerderij.
- Ga uit van het behoud van de bestaande bouwvorm, kapvorm en bebouwingssilhouet, inclusief de schoorsteen.
- Behoud de gesloten uitstraling van de kap en plaats geen dakkapellen.
- Behoud de bestaande gevelindeling en gevelgeleding.
- Een verbinding met de boerderij is vormgegeven als een ondergeschikt tussenlid met een transparante uitstraling. De detaillering is zorgvuldig en draagt bij aan het ondergeschikte karakter.

Een nieuw bakhuis of stookhok plaatsen

Aan- en uitbouwen tegen de zijgevel van een boerderij zijn in Hierden alleen voorstelbaar in de vormtaal van een bakhuis. Bij het zoeken van een uitbreiding van de woonfunctie van de boerderij kan daarom worden overwogen om een nieuw bakhuis te plaatsen op het erf en deze op bovengenoemde subtiële wijze te verbinden met de boerderij. Echter een nieuw bakhuis kan ook worden geplaatst om ruimte te bieden aan andere functies. Van belang is dat het nieuwe bakhuis een voorstelbare eenheid vormt met de bestaande boerderij.

Ontwerprichtlijnen voor nieuwbouw

- Het bakhuis vormt een sterke eenheid met de boerderij.
- Het bakhuis is in verhouding tot de boerderij een klein en ondergeschikt volume.
- Het kleur- en materiaalgebruik is afgestemd op de boerderij. Goed onderbouwd kan gekozen worden voor afwijkend materiaalgebruik mits de uitstraling overeenkomstig en/of passend is bij de boerderij.
- De gevels zijn relatief gesloten. Een eventueel transparante gevel is bij voorkeur van de weg af gekeerd.

Boerenerven in ontwikkeling - bebouwing

Kenmerken schuren

SCHUREN

Voorbeelden van schuren in Hierden of met Hierdense kenmerken

SCHUREN

Positie erf:

Schuren staan op het achtererf, ruim achter de voorgevelrooilijn van de boerderij, ter hoogte van het achterhuis of daarachter.

Bouwmassa en kapvorm

De schuur bestaat uit een eenvoudige opzet van één bouwlaag met een rechthoekig plattegrond en wordt afgedekt met een zadeldak met gelijke zijden. Een schildkap komt soms ook voor. Het volume, en dan met name de lengte van de schuur, varieert.

Gevelindeling en openingen

De gevels hebben een gesloten uitstraling. Ramen zijn slechts beperkt aanwezig en klein van omvang. Overige openingen zijn mest- en hooiluiken.

Materiaal en kleur

Het materiaal- en kleurgebruik bestaat uit bakstenen in roodbruintinten of zwart gepotdekselde houten planken. Het dak is afgedekt met donkere of rode dakpannen. Oudere schuren zijn afgedekt met riet. Moderne schuren zijn afgedekt met golfplaten in een donkere antracietgrijze kleur en met een matte uitstraling

Karakteristieke details

Karakteristiek is juist het ontbreken van (verfijnde) details. De uitstraling is sober en eenvoudig en staat ten dienste van het functionele gebruik. De dakoverstekken zijn klein. Witte windveren komen niet vaak voor.

Boerenerven in ontwikkeling - bebouwing

Ontwerprichtlijnen voor functieverandering en herbouw

Nieuwe functies voor historische SCHUREN

Schuren maken onderdeel uit van het erf. Hoewel ze groter kunnen zijn dan de boerderij is de schuur hier altijd ondergeschikt aan. Dit heeft te maken met de situering verder van de weg af, achter de boerderij, maar meer nog met de uitstraling. De variatie in kleurgebruik, detaillering en gevelindelingen die de uitstraling van een boerderij verrijken, komen bij schuren niet voor. De schuur heeft in vergelijking met de boerderij een hele ingetogen uitstraling. Bij het huisvesten van andere functies in een schuur is het van belang om dit karakteristieke verschil in uitstraling zoveel mogelijk te behouden. Bij nieuwe functies kan gedacht worden aan wonen, bedrijfsactiviteiten, recreatie of opslag. Niet elk erf en elke schuur is geschikt voor allerlei nieuwe functies. Kijk ook naar de draagkracht van het erf. Het beleid van de gemeente is uitgangspunt.

Ontwerprichtlijnen voor verbouw

- Behoud de ingetogen uitstraling en het gedekte kleurgebruik.
- Ga uit van het behoud van de bestaande bouwvorm, kapvorm en bebouwingssilhouet.
- Behoud de gesloten uitstraling van de kap en plaats geen dakkapellen.
- De bestaande gevelindeling en gevelgeleding is het uitgangspunt bij veranderingen.
- Nieuwe ramen passen binnen de bestaande ritmiek.
- Gebruik voor extra daglichttoetreding de mest- en hooiluiken door deze open te zetten en aan de binnenzijde te voorzien van een glas zonder roedeverdeling.
- Een enkele grote ingreep is soms denkbaar mits deze voldoende ondergeschikt is aan de schuur en passend is bij de uitstraling.

Een nieuwe schuur plaatsen

Een nieuwe schuur kan gewenst zijn als de bedrijfsvoering daar om vraagt en agrariërs hun bedrijf verder willen ontwikkelen. Nieuwe schuren vormen een toevoeging aan de reeds bestaande bebouwing op het erf en gaan geen concurrentie aan met de bestaande hoofdbebouwing. Voor nieuwe schuren in het kader van bedrijfsvoering staat functionaliteit voorop.

Ontwerprichtlijnen voor nieuwbouw

- Streef een eenvoudige, kloeke hoofdvorm na, met een zadeldak met grote dakvlakken, lage gootlijnen en overstekken.
- Houd toevoegingen ondergeschikt door deze binnen het silhouet van het gebouw te houden.
- Vermijd te grote schaalverschillen door grote schuren te geleden zodat het beeld ontstaat van meerdere geschakelde gebouwen.
- De gevels zijn opgebouwd uit een plint met daarboven metselwerk, gepotdekseld hout of een vergelijkbaar materiaal met voldoende profilering.
- Het kleurgebruik is donkergroen of antraciet met een matte uitstraling.

Boerenerven in ontwikkeling - bebouwing

Kenmerken schuren

KAPSCHUUR, VELDSCHUUR en VELUWSE WAGENSCHUUR

Een kapschuur staat op het achtererf en was bedoeld voor opslag en landbouwvoertuigen. Een dergelijke schuur biedt mogelijkheden voor wonen en werken. De hoge zijde is gericht op het erf. Vaak karakteristieke gebinten en grote overstek aan hoge zijde. Gesloten gevels, vaak zwart gepotdekselde zwarte planken. Donkere of rode pannen. Witte windveren komen niet vaak voor. Daarnaast zijn er ook andere schuren zoals oude stallen.

Een veldschuur is een open variant, zonder wanden voor de opslag van hooi als opvolger van de hooiberg. Later werden wanden vaak gesloten en transformeerde de veldschuur in een kapschuur.

Kap- of veldschuren in Hierden.

KAPSCHUUR, VELDSCHUUR en VELUWSE WAGENSCHUUR

Positie erf:

Deze schuren staan op het achtererf - bij het achterhuis met de open en/of hoge zijde naar het erf gekeerd. De kapschuur en veldschuur zijn afgedekt met een asymmetrische zadeldak. De wagenschuur met een schildkap.

Vorm en volume

De schuur heeft een rechthoekig plattegrond. Karakteristiek is de asymmetrie van de bouwmassa; de schuren hebben een lage en een hoge zijde.

Gevelindeling en openingen

De hoge zijde is open of (bij een wagenschuur) voorzien van grote deuren. Bij de kap- of veldschuur heeft het dak aan deze zijde vaak een grote overstek. De lage zijde is juist gesloten. Ramen zijn niet aanwezig.

Materiaal en kleur

Het materiaal- en kleurgebruik bestaat uit zwarte gepotdekselde planken. De dakbedekking bestaat uit riet, donkere of rode pannen of golfplaten in een donkere antracietgrijze kleur.

Karakteristieke details

Karakteristiek bij de kapschuur en veldschuur is de beleving van de draagconstructie. Deze houten gebinten aan binnenzijde zijn door de open zijde ook goed zichtbaar aan de buitenzijde. De windveren zijn zwart.

Boerenerven in ontwikkeling - bebouwing

Ontwerprichtlijnen voor functieverandering en herbouw

Nieuwe functies voor historische KAPSCHUUR, VELDSCHUUR en VELUWSE WAGENSCHUUR

Een kapschuur en Veluwse wagenschuur is oorspronkelijk bedoeld voor opslag in combinatie met de stalling van landbouwvoertuigen, die aan de hoge zijde naar binnen rijden. Reden waarom dergelijke schuren met de hoge zijde naar het verharde erf gericht staan. De schuren hebben door de asymmetrische kapvorm een karakteristieke verschijningsvorm en onderscheiden zich daardoor van de andere schuren op het erf. Een veldschuur is een open variant zonder gesloten wanden. Het is een opvolger van de hooiberg en deed dienst als opslag van hooi. Later werden wanden vaak gesloten en transformeerde de veldschuur in een kapschuur. Op erven, waar de agrarische functie is verdwenen en alleen de woonfunctie is gebleven, kunnen deze schuren hun functie behouden en dienst doen als stallingsruimte voor auto's. Bij nieuwe functies kan gedacht worden aan wonen, bedrijfsactiviteiten, recreatie of opslag. Niet elke schuur en erf is geschikt voor allerlei functies. Van belang is om de karakteristieke en onderscheidende verschijningsvorm van de kapschuur te behouden en te kijken naar de totale draagkracht van een erf. Het beleid van de gemeente is uitgangspunt.

Ontwerprichtlijnen voor verbouw

- Ga uit van het behoud van de bestaande asymmetrische bouwmassa en kapvorm.
- Behoud de gesloten uitstraling van de kap en plaats geen dakkapellen.
- Het bestaande onderscheid in de voor- en achtergevel is het uitgangspunt bij veranderingen.
- Wees terughoudend met ramen in de oorspronkelijk gesloten gevels.
- De open gevel biedt verschillende mogelijkheden voor een nieuwe invulling, maar zorg ervoor dat de gebintenconstructie beleefbaar blijft, bijvoorbeeld door deze in de gevel op te nemen en zodoende zichtbaar te houden.

Een nieuwe schuur plaatsen

Een nieuwe kapschuur, veldschuur of Veluwse wagenschuur kan gewenst zijn, als de bedrijfsvoering daar om vraagt en agrariërs hun bedrijf verder willen ontwikkelen. Een nieuwe kapschuur kan ook op een woonerf geplaatst worden als een karakteristieke, bij het erf passende stallingsruimte, voor auto's en een caravan of andere functies herbergen. Van belang is juiste de verhouding tussen de twee dakdelen, de hoek van de dakknik en het verschil in goothoogte.

Ontwerprichtlijnen voor nieuwbouw

- Ga uit van een enkelvoudige bouwmassa met een rechthoekig plattegrond afgedekt met een asymmetrische zadelpak met een hoge en een lage zijde en plaats de bouwmassa met de hoge kant naar het erf en met de lage kant naar het landschap.
- Geef de kap aan de hoge zijde een grote overstek.
- De gevels zijn opgebouwd uit gepotdekseld hout of een vergelijkbaar materiaal met voldoende profilering.
- Het kleurgebruik is zwart of bruinzwart met een matte uitstraling.
- Raamopeningen zijn ondergeschikt aan de gevels.
- De spanten- of gebintenconstructie is zichtbaar aan de open zijde. Als deze gevelzijde gesloten wordt uitgevoerd dan kan de constructie in de gevel herkenbaar blijven en de gevel een verticale geleiding geven.

Boerenerven in ontwikkeling - bebouwing

Kenmerken hooiberg

HOOIBERG

Een hooiberg is een karakteristiek element op het erf en staat op het achtererf. In Hierden komen verschillende hooibergen voor:

- Vierroedige bergen met meerhoekige of vierkante kap, vaak met riet.
- Tweeroedige bergen met vaak metalen golfplaten.
- Nieuwe hooibergen, vaak vierkant.

Hooibergen in Hierden.

HOOIBERG

Positie erf:

Een hooiberg staat op het achtererf, meestal vlak bij het achterhuis.

Bouwmassa en kapvorm

De vorm van de kap en bouwmassa wordt bepaald door het aantal roeden. In Hierden komen tweeroedige en meerroedige hooibergen voor. Een tweeroedige hooiberg heeft een rechthoekig plattegrond. Het plattegrond van de meerroedige hooiberg is vierkant bij vier roeden of meerhoekig bij vijf of zes roeden. Behoudens bij de tweeroedige kap, eindigt de kap altijd in een punt. De kap heeft rondom een grote overstek. De hoogte is variabel. Aankappingen ontbreken. De kap is van oorsprong in hoogte verstelbaar.

Gevelindeling en openingen

De hooiberg is in zijn oorspronkelijke opzet en functie aan alle zijden open. Bij nieuwe functies komen ook deels gesloten gevels voor. grote overstek en geen goot.

Materiaal en kleur

De kap is afgedekt met riet of met 'blikken' golfplaten. De roeden zijn (oorspronkelijk) gemaakt van duurzaam eikenhout. Dichte geveldelen zijn van zwart gepotdekseld hout.

Karakteristieke details

De kap wordt op- en neer bewogen door katrollen en lieren. Er is geen goot aanwezig.

Boerenerven in ontwikkeling - bebouwing

Ontwerprichtlijnen voor functieverandering en herbouw

Nieuwe functies voor historische HOOIBERG

De hooiberg is het meest karakteristiek element op het erf en daarnaast vaak opvallend aanwezig door de hogere goot- en nokhoogte, ondanks de positie achter op het erf.

In zijn oorspronkelijk open opzet is de hooiberg naast de opslag van hooi ook geschikt voor de opslag van andere goederen. Met het toevoegen van lage hekwerken behoudt de hooiberg zijn transparante karakter en kan deze ook dienst doen als dierenverblijf. Het toevoegen van wanden, maakt de hooiberg geschikt voor meerdere nieuwe functies. Gedacht kan worden aan carport, terras, recreatie en kleinschalige bedrijfsactiviteiten. Bij aanpassingen en verbouwing is het van belang om (de suggestie van) de oorspronkelijk vrij beweegbare kap in het beeld te behouden.

Ontwerprichtlijnen voor verbouw

- Ga uit van het behoud van de bestaande bouwmassa en kapvorm.
- Behoud de gesloten uitstraling van de kap en plaats geen dakkapellen of daklichten.
- Behoud bij het dichtzetten van een hooiberg de suggestie van de beweegbare kap door de kap visueel los te houden van de gevels eronder.
- Ga voor de gevels uit van zwart gepotdekselde delen.
- Detailleer ramen eenvoudig.

Een nieuwe hooiberg plaatsen

Een nieuwe hooiberg wordt meestal alleen nog geplaatst op woonerven als verrijking van het erfensemble en kan dan verschillende functies herbergen. Een nieuwe hooiberg kan niet gebruikt worden als woning.

Ontwerprichtlijnen voor nieuwbouw

- Ga uit van een type hooiberg welke oorspronkelijk voorkomt in Hierden; de twee- of meerroedige hooiberg.
- Geef de kap rondom een grote overstek.
- Houd bij dichte gevels de kap (visueel) los van de onderbouw.
- De gevels zijn opgebouwd uit gepotdekseld hout of een vergelijkbaar materiaal met voldoende profilering.
- Het kleurgebruik is zwart of bruinzwart met een matte uitstraling.
- Raamopeningen zijn ondergeschikt aan de gevels.

Boerenerven in ontwikkeling - bebouwing

OVERIGE KARAKTERISTIEKE BOUWWERKEN OP HET ERF

Ook de kleinere onderdelen op het boerenerf hebben in de huidige tijd hun functie vaak verloren, maar de oorspronkelijke betekenis is nog steeds herkenbaar. Indien ze in stand gehouden worden kunnen ze een positieve bijdrage leveren aan de uitstraling van het erfensemble.

kippenhok

Vroeger kwamen op veel erven één of meerdere kippenhokken voor. Ze staan vaak op het achtererf, maar soms ook wat verder van de boerderij. De hokken zijn aan één zijde, meestal de zuidzijde, uitgevoerd met schuifraampjes. De overige gevels zijn gesloten, vaak met zwart gepotdekselde planken. De hokken zijn afgedekt met een lessenaarsdak of een zadeldak met de hogere goot aan de zuidzijde. Deze hokken hebben, indien nog aanwezig, vaak allang een andere functie.

waterpomp

De waterpomp staat dicht bij de boerderij. Het is een functioneel onderdeel van de boerderij. Indien nog aanwezig heeft de waterpomp een hoge ensemblewaarde binnen het boerenerf. De waterpomp is vaak voorzien van een houten kast of pomphuis.

Boerenerven in ontwikkeling - bebouwing

Duurzaamheid

ZONNEPANELEN

De toepassing van duurzame energie kan van grote invloed zijn voor het omgevingsbeeld. Voorkeur gaat uit op plaatsing op bijgebouwen. Op monumentale gebouwen alleen in overleg met de monumentenadviseur.

Om de duurzaamheidsambities te combineren met een zorgvuldige inpassing in het beeld van de gebouwen is het belangrijk dat de zonnepanelen zo min mogelijk opvallen en worden geïntegreerd in de architectuur van het gebouw.

Ga uit van een kleurstelling die zoveel mogelijk overeenkomstig is met het achterliggende dakvlak of zwart, antraciet of donkergrijs. Probeer bij contrasterende kleuren het gehele dakvlak te vullen. Plaats op een schuin dak de zonnepanelen geheel binnen het vlak van het dak en hanteer dezelfde hellingshoek. Plaats de panelen regelmatig op een horizontale lijn met overige elementen in het dak.

Matte zonnepanelen vallen veel minder op dan glanzende.

DUURZAAM MATERIAALGEBRUIK

Duurzame oplossingen dienen tegelijk met de bebouwing te worden ontworpen zodat ze onderdeel uitmaken van het totaalontwerp. Ten aanzien van duurzaam materiaalgebruik geldt dat baksteen, hout, glas, riet maar ook groene sedum- of grasdaken bijdragen aan duurzame bebouwing.

Boerenerven in ontwikkeling - bebouwing

Resultaat klankbordavond: goede referentiebeelden verbouw en schuurwoningen

Boerenerven in ontwikkeling - bebouwing

Ontwerprichtlijnen voor functieverandering en herbouw

Sloop van schuren

Wanneer de functie van het erf verandert, omdat het agrarische bedrijf stopt, kan gezocht worden naar een nieuwe functie voor leegstaande schuren. Bestaande schuren op het erf komen echter niet altijd in aanmerking voor een nieuwe functie. Om verpaupering van leegstaande schuren te voorkomen, kan het soms wenselijk zijn om, mede vanuit het oogpunt van ruimtelijke kwaliteit, deze schuren te slopen. Na sloop van een bepaald aantal vierkante meters leegstaande schuren kan in overleg met de gemeente gezocht worden naar mogelijkheden voor het bouwen van een tweede woning op het erf. Het beleid van de gemeente Harderwijk biedt hier mogelijkheden voor.

Ontwerprichtlijnen voor een extra woning op het erf

De boerderij blijft het hoofdgebouw op het erf. Voor een tweede woning op het erf vormt de boerderij daarom geen goed uitgangspunt bij het ontwerp. Bij het plaatsen van een tweede woning op een erf waar reeds een boerderij aanwezig is, is één van de hierboven beschreven schuren als typologie een goed uitgangspunt, zowel wat betreft de situering achter op het erf als de massavorm en uitstraling. Van belang is dat deze nieuwe 'schuurwoning' past bij het erf en de overige bebouwing.

Positie erf:

De schuurwoning staat op het achtererf, ruim achter de voorgevelrooilijn van de boerderij, ter hoogte van het achterhuis of daarachter.

Bouwmassa en kapvorm

De schuurwoning bestaat uit een eenvoudige opzet van één bouwlaag met een rechthoekige plattegrond en wordt afgedekt met een forse zadeldak met lage gootlijnen of eventueel met ongelijke zijden. In dat geval is de woning met de hoge gevel naar het erf gericht. De kap heeft een gesloten uitstraling. Bij voorkeur geen dakkapellen toepassen. Houd toevoegingen ondergeschikt door deze binnen het silhouet van het gebouw te houden.

Gevelindeling en openingen

Ramen hebben een ondergeschikte uitstraling in het gevelvlak.

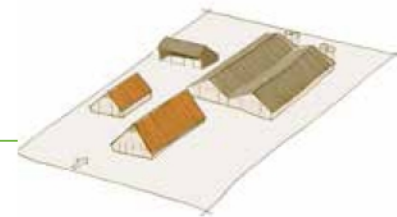
Materiaal en kleur

Het materiaal- en kleurgebruik bestaat uit zwarte gepotdekselde houten planken of een vergelijkbaar materiaal met voldoende profilering. Het dak is afgedekt met donkere of rode dakpannen. Golfplaten in een donkere antracietgrijze kleur en met een matte uitstraling zijn ook voorstelbaar.

Pas ook voor kozijnen gedempte donkere kleuren toe, zodat ze opgaan in de gevel.

Karakteristieke details

Karakteristiek is juist het ontbreken van (verfijnde) details. De uitstraling is sober en eenvoudig en ondersteunend aan de ondergeschikte uitstraling van de schuurwoning ten opzichte van de boerderij op het erf. De dakoverstekken zijn klein. Witte windveren komen niet vaak voor.

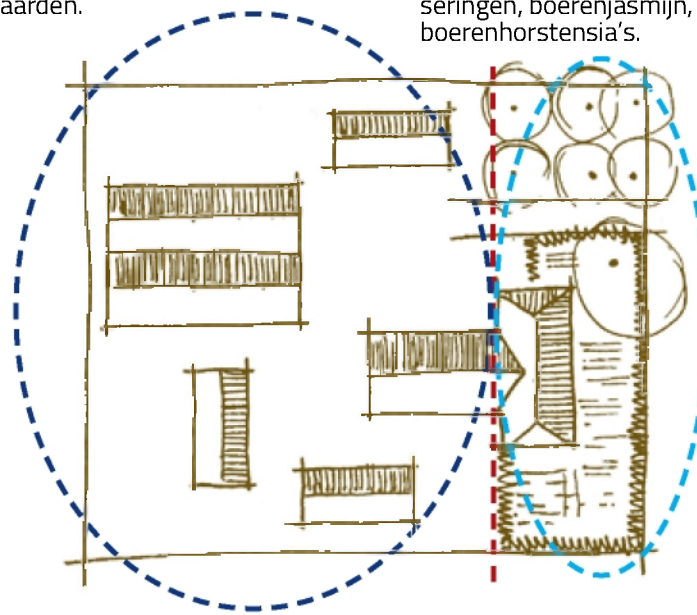

Boerenerven in ontwikkeling - erfinrichting

"Achter", de werkzijde. Functioneel en landschappelijk ingericht met houtwallen, houtsingels en eiken-gaarden.

"Voor", de woonzijde. De representatieve en sierzijde met moestuin, siertuin, boomgaard, hagen, seringen, boerenjasmijn, daliha's en boerenhorstensa's.

Boerenerven in ontwikkeling - erfinrichting

Ontwerprichtlijnen erfinrichting

Ontwerprichtlijnen erfinrichting

De erfinrichting sluit aan bij de erfstructuur van 'voor' en 'achter'.
Er wordt gebruik gemaakt van streekeigen beplanting (zie landschap).
Een erfinrichting is van oudsher eenvoudig en functioneel.

Op het erf zijn vaak verschillende elementen te vinden:

Rekken of karrad

De rekken zijn oorspronkelijk bedoeld voor het laten drogen van potten en pannen en staan daarom dicht in de buurt van het bakhuis, de waterpomp en de boerderij.

Hekwerken

Het erf kende oorspronkelijk nauwelijks bouwkundige afscheidingen. Hooguit werden houten palen met draad toegepast. Tegenwoordig is er meer behoefte aan privacy. Erfafscheidingsen welke als meest passend worden ervaren, bestaan uit hout en zijn eenvoudig en transparant uitgevoerd.

Verlichting

Verlichting wordt spaarzaam toegepast en is functioneel.

Verharding

Verharding is tot het hoogstnodige beperkt, waarbij gebruikt wordt gemaakt van authentieke materialen zoals gebakken klinkers en grind.

Bronnen

Boeken

- Boerenerven vroeger en nu, *Jacomien Voorhorst*, 1998
- Bouwen aan boerderijen, *Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed*, 2010
- Het boerderijenboek, *Piet van Cruyningen*, 2003
- Cultuurhistorische waardenkaart met toelichting Harderwijk, *Lantschap*, 2015
- Hierdense Groei, Cultuurhistorische analyse en inbreidingsvisie Hierden, *Gelders Genootschap*, 2009
- Monumentengids Harderwijk en Hierden, *Gelders Genootschap*, 2005
- Het Boerenerv in vroeger tijd - Gelderse Vallei, *Baukje Drenth*, 2002
- Visie op hoofdlijnen buitengebied Harderwijk, *BugelHajema*, 2011
- Structuurvisie Dorpsomgevingsplan Hierden, *Bosch en Slabbers*, 2011
- Bestemmingsplan buitengebied, *BugelHajema*, 2014

Websites

- www.harderwijk.nl
- www.omgevingsloket.nl
- www.ruimtelijkeplannen.nl
- www.topotijdreis.nl
- www.ahn.nl
- www.landschapsbeheergelderland.nl/uwerf/alles-over-erven/
- [Atlas Gelderland via kaarten.gelderland.nl](http://Atlas.Gelderland.via.kaarten.gelderland.nl)
- www.Monumentenregister.nl
- www.herbestemming.nu

Colofon

Deze inspriatiegids is gemaakt in opdracht van de gemeente Harderwijk en in samenwerking met de projectgroep uit Hierden.

Datum

6 december 2021

Gelders Genootschap

Christel Steentjes
Sazya Zeefat
Madelinde Roelofs
Renée Koning

Projectgroep Hierden

Jaap van de Poppe †
Dirk Schuurkamp
Familie Roelofzen
Jacob Karsen
Peter Olofsen
Gert Jan Kok
Karel Kok
Bernhard Timmer
(Jan Panhuis als klankbordlid)

Gemeente Harderwijk

Marc Bouw
Willeke van Santen
Martin Krijgsman
Niek Heijboer

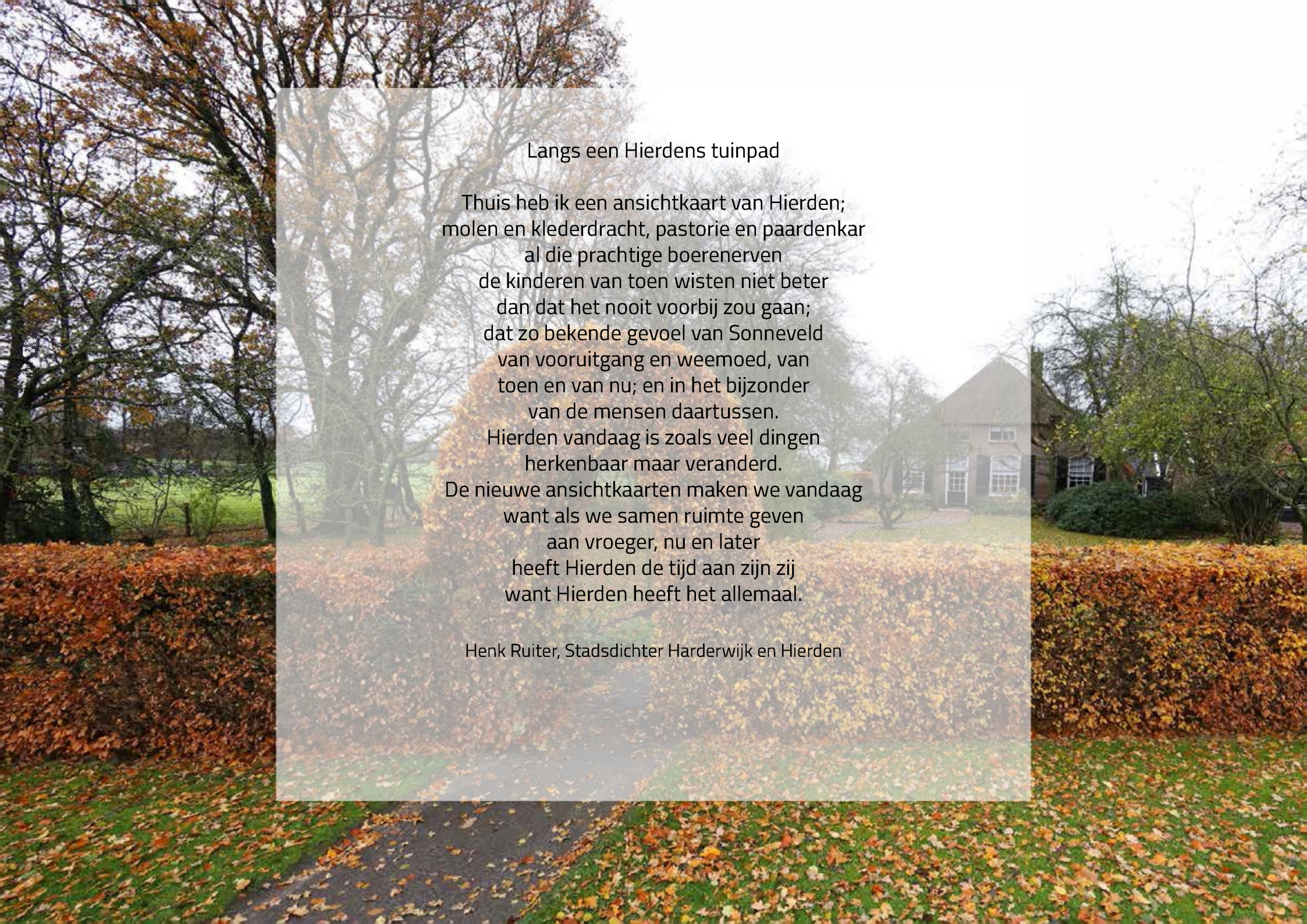
Fotografie en interviews

Erwin Zijlstra Fotografie
Anne-Marie Veldkamp tekst en communicatie

Tekst en ontwerp

Gelders Genootschap

Langs een Hierdens tuinpad

Thuis heb ik een ansichtkaart van Hierden;
molen en klederdracht, pastorie en paardenkar
al die prachtige boerenerven
de kinderen van toen wisten niet beter
dan dat het nooit voorbij zou gaan;
dat zo bekende gevoel van Sonneveld
van vooruitgang en weemoed, van
toen en van nu; en in het bijzonder
van de mensen daartussen.
Hierden vandaag is zoals veel dingen
herkenbaar maar veranderd.
De nieuwe ansichtkaarten maken we vandaag
want als we samen ruimte geven
aan vroeger, nu en later
heeft Hierden de tijd aan zijn zij
want Hierden heeft het allemaal.

Henk Ruiter, Stadsdichter Harderwijk en Hierden